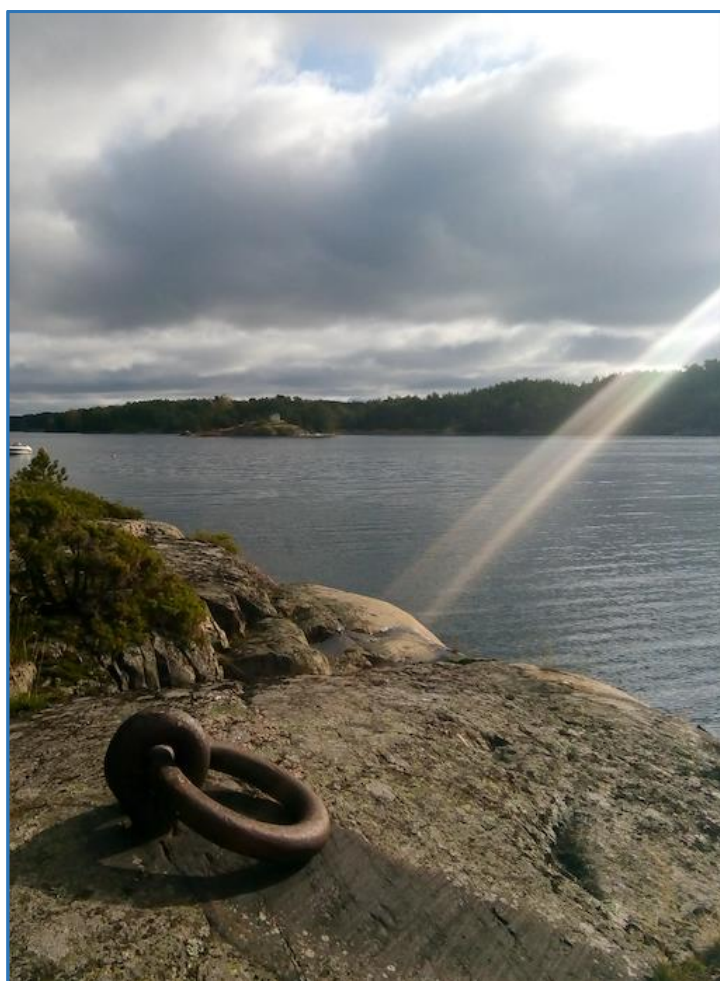

Korppoo ja Korpoström
arkeologinen vedenalaisinventointi
ja
tunnettujen kohteiden tarkastus

Nordic Maritime Group oy
Eveliina Salo ja Maija Huttunen
Projektinro F-56:2019
20.12.2019

Tiivistelmä

Nordic Maritime Group Oy suoritti yhteistyössä Museoviraston kanssa arkeologisen inventoinnin Korppoon ja Korpoströmin ympäristöön määritellyillä tutkimusalueilla 30.9.-4.10.2019. Tutkimuksessa tarkastettiin ennestään tunnettuja muinaisjäännöskohteita kuten kalliohakkauksia ja kallioihin kiinnitettyjä rautalenkkejä. Korpoströmin vierasvenesataman läheisyydessä tarkastettiin yksi hylkykohde. Viistokaikuluotauksen ja ilmakuvausten perusteella tarkastettiin muutamia kiinnostavia anomalioita. Uusia muinaisjäännöksiä todettiin Björkholmin saarella sekä Kuggvikissä. Suurin osa kohteista oli jo paikallisesti tai kirjallisuudesta tunnettuja, mutta niiden sijaintia ei ollut varmistettu eivätkä kohteet olleet Museoviraston ylläpitämässä muinaisjäännösrekisterissä. Vesialueilta ei tehty varmoja muinaisjäännöshavaintoja. Yhden vedenalaiskohteen (löytöpaikka) sijainti muuttui.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	4
2. Arkisto- ja rekisteritiedot	5
3. Yleiskartta.....	5
4. Korpoströmin historia ja tunnetut kohteet	7
5. Tutkimusalueet ja –ympäristö	11
Tutkimusalue 1 - Korpoströmin meritaistelualue 20.5.1743 ja lähiympäristö	11
Snöbelin kiviunit.....	13
Tutkimusalue 2 - Venäläisen kaleerilaivaston mahdollinen satama ja lähiympäristö.....	14
Tutkimusalueet ja luonnonympäristö	15
Alueen geologista historiaa ja rannansiirtymä	17
6. Kenttätyöt	21
Viistokaikuluotaus.....	21
Ilmakuvaus	22
Tunnettujen kohteiden tarkastukset	23
7. Kohteet.....	24
8. Tulosten tulkinta	43
Lähteet	45
Kuvaluettelo	47

1. Johdanto

Inventointi liittyy Museoviraston tarpeeseen lisätä tietoa Suomen vedenalaisesta ja ranta-alueiden arkeologisesta kulttuuriperinnöstä. Museovirasto määrittelee, että on tarpeen saada tietoa vanhoihin saaristosatamiin ja väyliin liittyvästä kulttuuriperinnöstä. Työ tukee myös merialuesuunnitteluun liittyvän BalticRIM –hankkeen tavoitteita.

Korpoström on vanha satama- ja luotsinvaihtopaikka ja liikenteen solmukohta keskellä Turunmaan saaristoa. Se on tunnettu kotimaisen ja ulkomaisen liikenteen pysähdyspaikkana keskiajalta lähtien ja ympäristön paikannimistössä on viitteitä myös rautakautisesta käytöstä. Hässlö fjärdenin vesialueella käytiin Korpoströmin meritaistelu 1743 ja Hjortön saarta on käytetty sotalaivojen tukikohtana 1700-1800-luvuilla.

Tutkimus sijoittui kahdelle erilliselle alueelle, jotka nimettiin tutkimusalueiksi 1 ja 2. Alue 1 sijaitsee Korpoströmin ympäristössä ja alue 2 Korppoon keskustan läheisillä maa- ja vesialueilla.

Tutkimusryhmä haluaa kiittää tutkija Marcus Lepolaa hänen antamistaan historiallisista lähdetiedoista sekä osallistumisesta kenttätööhön yhtenä päivänä. Lisäksi kiitämme lämpimästi Korpoströmin Saaristokeskuksen henkilökuntaa sekä Korppoon kotiseutumuseon aktiiveja tiedonannoista ja avusta. Kiitos myös Näsuddenin asukkaille mielenkiintoisesta keskustelusta ja kuvista liittyen Alf-hylkyyn!

Lisätietoja: eveliina@nordicmaritime.fi tai + 358 44 326 7097.

Vesilahdella 20.12.2019

Eveliina Salo
FM Meriarkeologi

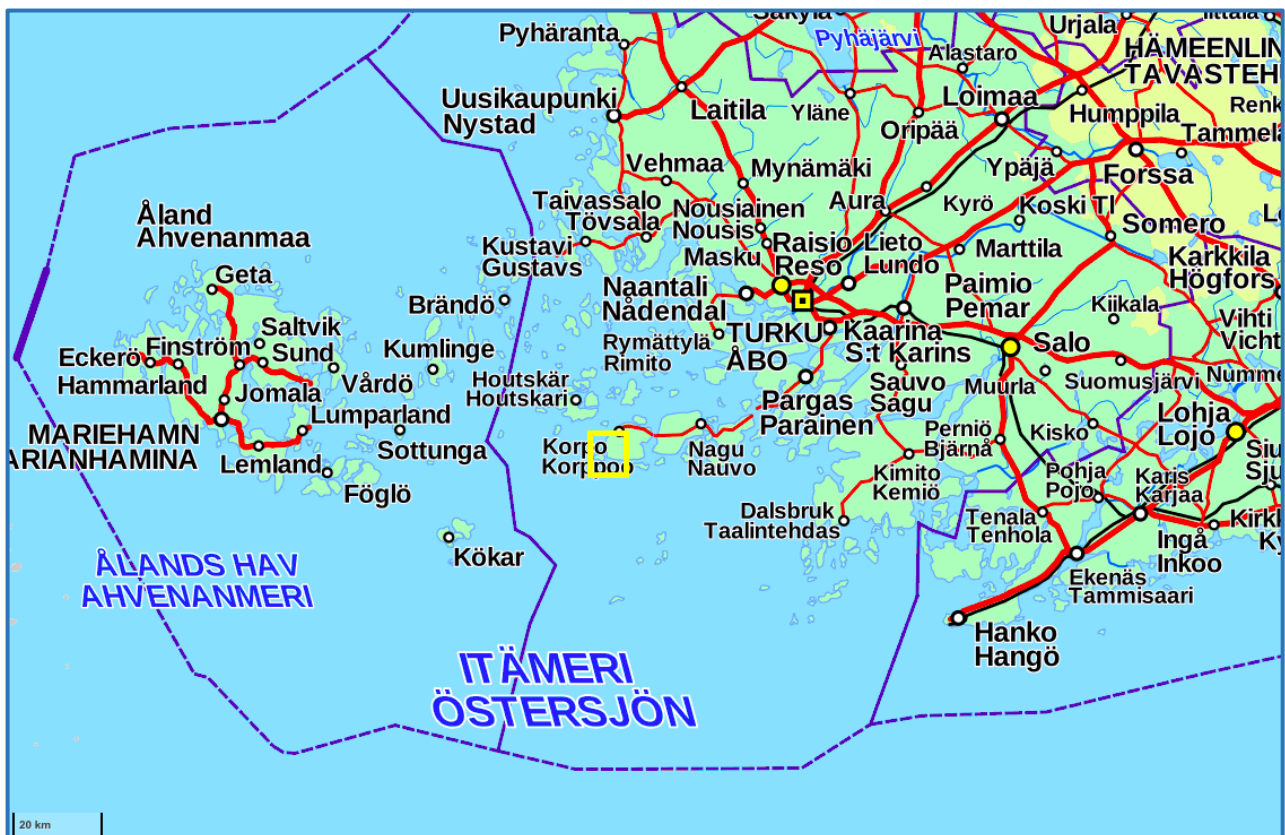

Maija Huttunen
FM Merigeologi

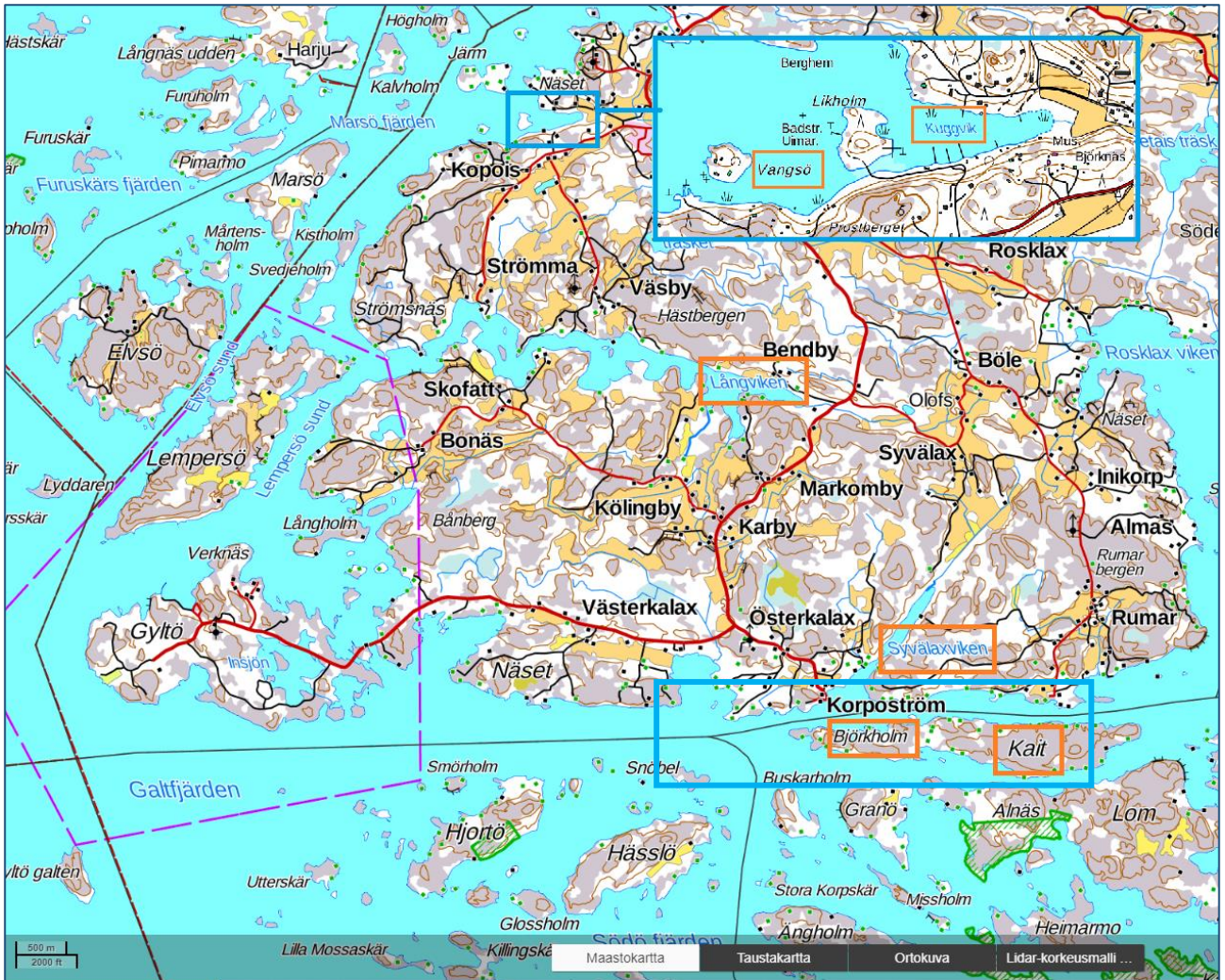
2. Arkisto- ja rekisteritiedot

Tutkimuksen laatu:	Arkeologinen vedenalaisinventointi
Tutkimuksen syy:	Tutkimus
Alue:	Parainen: Korppoo ja Korpoström
Peruskartta:	TM35 lehtijako L3133F2, L3133D4, L3134C2 ja L3134C4
Tutkittavan alueen laajuus:	Alue 1 noin 165 hehtaaria, alue 2 noin 50 hehtaaria
Tutkimuslaitos:	Nordic Maritime Group Oy ja Museovirasto
Projektinro:	F-56:2019
Tutkimusryhmä:	Meriarkeologi Eveliina Salo ja merigeologi Maija Huttunen NMG Oy ja Riikka Tevali Museovirasto
Tutkimuksen tilaaja:	Museovirasto
Museoviraston kuvakokoelmiin liitetty valokuvat:	AKMA201915: 1–117
Kenttätö:	30.9.-4.10.2019
Tutkimusraportti:	20.12.2019
Raportin jakelu:	Museovirasto, Korppoon kotiseutumuseo ja Saaristokeskus Korpoström

3. Yleiskartta

Kartta 1a. Tutkimusalueet sijaitsevat Paraisilla Turun saaristossa. Sijainti on merkitty karttaan keltaisella. Karttapohja: MML peruskartta.

Kartta 1b. Tutkimusalueiden 1. ja 2. sijainti Korppoossa on rajattu karttaan vaaleansinisellä värillä. Pohjoisemman suorakulmion suurennus näkyy viereisessä laatikossa. Raportissa mainittuja paikannimiä on rajattu oranssilla värillä. Pohjakartta MML peruskartta.

4. Korpoströmin historia ja tunnetut kohteet

Riikka Tevali

Korpoström mainitaan historiallisissa lähteissä keskiajalta lähtien satamapaikkana sekä merireittien risteyskohtana. Se sijaitsi tärkeässä solmukohdassa Turun ja Ahvenanmaan välillä. Todennäköisesti paikka on kuitenkin tunnettu jo paljon aikaisemmin, mistä on viitteenä Korpoström-nimi itsessään. Satama-nimenä –ström- nimet edustavat vanhinta kerrosta.

Jaakko Teitin valitusrekisterissä 1555-1556 mainitaan mm. reitti Helsingin ja Turun välillä, joka kulkee Jungfrusundin kautta. Reittikuvaukseen kuuluu etappi Turusta Korpoströmiin sekä Korpoströmistä Paraisten Porttiin.¹ Månsson mainitsee kuuluisassa Siö-Bookissaan, että Korpoströmistä saa luotsin Turkuun ja että siellä sijaitsee hyvä redi, jossa on 6. tai 8. famners syvyys². Korpoströmin ensimmäinen luotsipaikka lieneekin sijainnut Skorvlotin saarella, josta Ruotsiin ja Ruotsista matkanneet alukset ottivat luotsin. Lisäksi täältä otettiin luotseja Kimitoon ja Jungfrusundiin)³.

1600-luvun puolivälissä, todennäköisesti myös aiemmin, Korpoström on myös tarkoittanut laajempaa aluetta kuin nykyään tuntemamme salmea. Se onkin laajasti ottaen voinut tarkoittaa aluetta aina Korppoon kirkonkylältä Lomiin sekä lännessä Hjortöseen saakka. Tästä yhtenä osoituksena voisi pitää Korpoströmin krouvin sijaintia. Jo vuonna 1561 Korppoon nimismiehet valittivat kuninkaan väen ylläpidon aiheuttamasta suuresta rasituksesta. Vuonna 1584 nimismiestilat nimitettiin virallisesti kestikievareiksi, ja 1638 valittiin nimismies Mårten Thomasson kestikievariksi Lohmin saarelle. Lohmista kievari muutti Rumariin vastapäätä Skorvlotin saarta ja vielä 1660 kievarin paikka muuttui jälleen, tällä kertaa Korpoströmin Österkalaxiin ja ilmeisesti koko krouvirakennus muutettiin uudelle paikalle, puolittain autioituneelle Krogarsin tontille ja krouvin viralliseksi nimeksi tuli Korpoströmin krouvi.⁴ Samalle paikalle rakennettiin vuonna 1783 Korpoströms gård.

Korpoströmin muinaisjäänneökset ovat suurelta osin tunnettu jo 1800-luvun lopulta lähtien ja paikallisesti todennäköisesti aina. Tietävästi ensimmäinen salmen jäänteitä julkaissut oli L.W. Fagerlund teoksessa ”Korpo och Houtskärs socknar” (1878). Useat salmen kallioissa olevista hakkauksista voidaankin liittää historiallisista lähteistä tunnettuihin hallitsijoiden vierailuihin satamassa. Keväällä 1593 valtakunnanmarski Klaus Fleming sekä Ruotsin laivasto olivat ankkuroituneena Korpoströmissä vastaanottamassa Kaarle-herttuan lähettilästä, ja myöhemmin 1597 herttuan uhatessa Flemingiä, kutsui tämä laivaston Viipurista Korpoströmiin. Vuonna 1614 Gustav II Adolf laivastoineen ankkuroitui Korpoströmissä, ja 1700-luvun puolella salmi toimi yhä enemmän laivaston tukikohtana. Laivaston aktiivinen läsnäolo Korpoströmissä on vaikuttanut suuresti paikalliseen väestöön, jotka valittivat jo 1621 sotaväen aiheuttamista rasituksista.⁵

¹ Westerlund 2007, 3

² Månsson 1643, 10

³ Fagerlund 1878, 281 alaviite

⁴ Smulter 1994, 236-237

⁵ Fagerlund 1878, 282

Fagerlund kertoo Skorvlotin saarella sijaitsevasta hakkauksesta, ja kuvailee siinä olevan kaksi vaakunaa vanhemmalta ajalta, sekä toteaa olevan mahdollista, että vaakunat muistuttavat Kaarleher ttuan matkoista Suomeen ja että mahdollista on, että vaakunoiden yhteydessä oleva vuosiluku olisi 1599⁶. Hakkausten lisäksi Fagerlund kertoo lähisaarien olevan täynnä kiviuneja (ns. ryssäuneja), sekä Hjörtössä olevasta laivalatomuksesta, jota ei myöhemmin ole enää löydetty.⁷ Skorvlotiin hakatut vaakunat ovat Vasan suvun sekä Södermanlannin tunnukset, joiden alla oleva teksti on Hertig Ckarl Åbo slot. Skorvlotissa on sijainnut Korpoströmin luotsiasema, jonka kivijalka on edelleen saarella lähellä yllä mainittua kalliohakkausta. Smulter mainitsee myös, että aikaisemmin 1600-luvulla luotsit ovat olleet sijoittuneena Syvälxvikenin suulle, myöhemmin Orrklubbilla, kunnes asema vakiintui Skorvlotille.⁸ Luotsiasema muutti Lohmin saarelle 1723.

Fagerlundin raportoimien kahden hakkauksen lisäksi Korpoströmissä on myös muita hakkauksia. Vastapäätä Korpoströmin nykyistä vierasvenesatamaa, Kaitin saarella on aivan Björkholmin rannassa pyöreällä kalliolla hakkaus, joka esittää yksimastoista laivaa sekä teksti

1799 d:12.Jul:

28 Passenger:

H.Reys

W S

Aivan tämän laajan kaiverruksen vieressä on lyhyempi ja ytimekkäämpi, nimikirjaimet ja vuosiluku W.B. 1814.

Ylempänä ja sisempänä saarella harvan mäntymetsän ympäröimänä on pyöreällä kalliolla kaiverretty kompassi, joka on otettu myös Korpoströmin Saaristokeskuksen logoksi.

Kustaa III monogrammi sekä nimikirjaimet v.H. ja M.A. 1788 on kaiverretty Näsuddeniin. Nimikirjaimet viittaavat todennäköisesti valtaneuvos Anders Johan von Höpkeniin (1712-1789), sekä vapaaherra Gustav Mauritz Armfeltiin (1757-1814).⁹

Kaikista hakkauksista on olemassa vuonna 1974 otetut, jauholla tai liidulla esiin saadut mustavalkoiset valokuvat, joita säilyttää Åbo Akademin Sjöhistoriska Institutet. Kuvat on ottanut John Hackman. Korpoströmistä on myöhemminkin löytynyt lisää hakkauksia, esimerkiksi Näsuddenin Rundsunda (mj-tunnus 1000026420), jossa on muiden hakkausten lisäksi nimikirjaimet EJH ja vuosiluku 1772. Tämä kenttätyö keskittyi vedenalaisen inventoinnin ohella lähinnä paikantamaan jo tunnetut kalliohakkaukset eikä uusia aktiivisesti etsitty. On kuitenkin täysin mahdollista, että alueella on hakkauksia vielä lisääkin.

Kauempana kalliohakkausten alueesta Kaitin itäosan pohjoisrannalla on yksityisen henkilön omistamalla mökkitontilla irtokivistä kasattu labyrinthikiveys.

Korpoströmistä löytyy myös useita kallioon kiinnitettyjä paksuja rautaisia lenkkejä, joita on käytetty alusten kääntämiseen. Nämä sijaitsevat pareittain toisiaan vastapäätä vastarannoilla ja ne muodostavat myös ulkonäöllisesti parit, jotka eroavat toisistaan niin, että yhdessä parissa kallioon hakattu lenkki on täysin sileäreunainen ja pyöreä rengas, kun taas toisen parin kallioon hakatussa

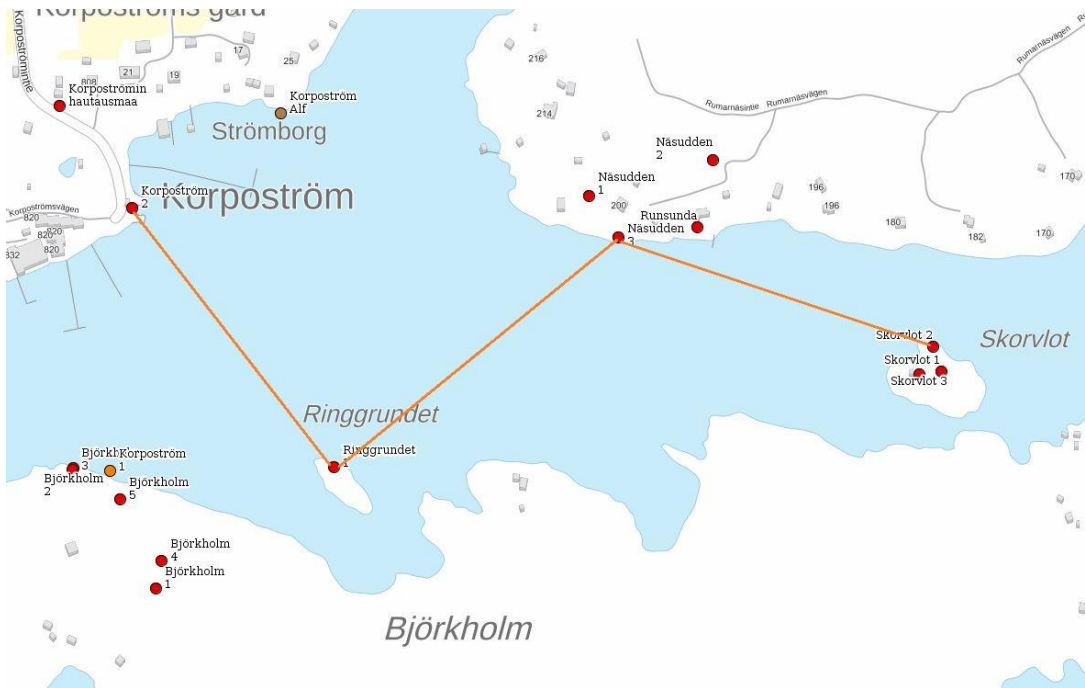
⁶ Fagerlund 1878, 291

⁷ Tuovinen 2007; Marcus Lepola suullinen tiedonanto

⁸ Smulter 1994, 280-281

⁹ Tuovinen 2007, 20

lenkissä on tasainen ”pää”. Renkaat sijaitsevat Korpoströmin vierasvenesataman rannassa, Ringgrundetin luodolla, Näsuddenilla sekä Skorvlotin saarella. Lähteissä ja puheissa mainitaan usein, että rautalenkkejä olisi käytetty myös sulkemaan Korpoströmin väylä. Tietenkin tällainen on mahdollista, Saaristokeskuksen, Ringgrundetin, Näsuddenin ja Skorvlotin renkaat sijaitsevat vinosti vastapäätä toisiaan noin 300 metrin välein vastarannoilla. (ks. Kuva 1). Voi tietysti miettiä, miksi salmi olisi haluttu sulkea, kuka ja milloin sen olisi sulkenut?

Kuva 1. Korpoströmin salmeen on yhdistetty oranssilla viivalla rannoilla sijaitsevat neljä rautalenkkiä. Lenkit sijaitsevat toisistaan noin 300 m päässä.

Smulter kertoo lisäksi, että vuonna 1842 kiinnitettiin lenkit Skorvlotin sekä Rumarnäsin kallioihin, kun taas Ringgrundetin, Magasinuddenin sekä Ringuddenin renkaista on annettu päätös jo 1789 eli Kustaa III sodan alkaessa.¹⁰ Smulter ei kerro tarkemmin, missä Magasinudden tai Ringudden sijaitsevat, eivätkä nämä paikat selviä nykyisin kartalta tai historiallisten karttojen perusteella.* Todennäköisesti jompikumpi näistä tarkoittaa kuitenkin nykyisen Saaristokeskuksen venesataman paikkaa, jossa suuressa kalliossa on kiinni samanlainen paksu rautarengas kuin Ringgrundetilla. Voihan siis ajatella, että vanhemmat lenkit Saaristokeskuksella ja Ringgrudentilla ovat voineet olla myös salmen sulkemiseen tarkoitettuja. Sen sijaan myöhemmät renkaat Näsuddenin (Rumarnäs sijaitsee nykyään idempänä, mahdollisesti 1800-luvulla se käsitti myös Näsuddenin) sekä Skorvlotin renkaat ovat vain alusten kiinnittymistä varten.

Näsuddenin matalalla kalliorannalla on myös useita muita kallioon iskeytyjä rautaisia tappeja. Paikallisen tiedonannon mukaan ne on tehty halkojahteja varten, jotka kiinnittyivät rantaan purkamaan lastiaan. Halkotapulit oli pinottu Näsuddenin rantaan korkeiksi pinoiksi (suullinen tiedonanto). Myös Kaitin itäisellä rannalla on yksinkertainen rautainen lenkki korkeassa varressa iskettynä kallioon, lenkissä on kiinni kettinkiketju, jossa on kolme ohutta lenkkiä. Rautalenkin vieressä on kallioon hakattu numero 52. Näin ollen on mahdollista, että rautalenkkiä on käytetty kiinnittymisen lisäksi myös rajamerkinä.

¹⁰ Smulter 1994, 283

* Katso s. 46

Alusten hyllyistä ei ole ollut Korpoströmin satamapaikassa tietoja, ainoastaan muinaisjäännösrekisterin merkintä, että Christoffer Ericssonin 1960-luvulla tekemien muistiinpanojen mukaan Syvälaxin suulla olisi ollut aluksen hylky (kohde 1586). Tähän tietoon saimmekin selvyyden tämän kenttätöiden aikana. 1960-luvulta on myös sanomalehtitietoja, joiden mukaan paikalliset sammakkomiehet etsivät 4.-5.11.1961 jälkiä Korpoströmissä vuonna 1743 ruotsalaisten ja venäläisten välillä käydystä meritaistelusta. He löysivätkin sukelluksillaan muutamia esineitä, muun muassa tykinkuulia, keramiikkaa sekä saappaat.¹¹ Näiden esineiden nykyinen olinpaikka on tuntematon. (kuva 2.).

Kuva 2. Valokuva Korpoströmin sukelluslöydöistä v.1961, Korppoon Saaristokeskuksen valokuva-arkisto. Kiitokset tutkija Marcus Lepolalle kuvan antamisesta käyttöön.

Vuonna 2013 eräs sukeltaja lähetti valokuvia kahdesta sukelluslöytöinä vuonna 1966 tulleesta lasipullostä Museovirastolle, sekä tietoja sukeltajien tekemistä löydöistä. Näitä tietoja on tallennettu Museoviraston arkistoon ja löytöpaikka on merkitty muinaisjäännösrekisteriin. Arkistotietojen perusteella lasipullojen löytöpaikka siirrettiin Skorvlotin edustalta Ringgrudentin lähelle (mj-tunnus 1000021278), jossa se todennäköisemmin on ollut, kun vuoden 1966 kirjeessä löytäjä kuvailee paikan olevan veneen muotoisen kalliohakkauksen (mj-tunnus 1000037351) ja sen lähellä olevan rautarenkaan luota (1000037387).

Smulter kertoo, että Korppoon tärkein laivanrakennuspaikka sijaitsi Långvikenissä. Sen sijaan Korpoströmissä ja Kuggvikenissä rakennettiin toisen maailmansodan jälkeen Västra Korpo Fiskargillen johdolla proomu ja vinssejä kalastajien käyttöön sekä kalastusmajakoita ulkomerelle.¹² 1800-luvulla alettiin Korppoosta säännöllinen höyrylaivayhteys Turkuun ja muualle saaristoon. Korppoossa kirkkoherra von Bonsdorff ohjasi ensimmäisen höyrylaivalaiturin rakentamista Korppooseen 1876 ja Smulter arvelee sen voineen sijaita Kuggvikenissä. Kuusi vuotta myöhemmin rakennettiin toinen laituriverkko.¹³ Joka tapauksessa 1900-luvun alussa höyrylaivat alkoivat

¹¹ Marcus Lepola: suullinen tiedonanto sekä Saaristokeskuksen valokuva-arkisto

¹² Smulter 1994, 110; 149

¹³ Smulter 1994, 297

poiketa Kuggvikeniin, joten tällöin siellä varmasti jo oli niille laiturirakenteita. Näihin saattavat liittyä myös tässä kenttätyössä löydetty kohteet Kuggvik 1 ja 2 (1000037406 ja 1000037409). Vuosisadan vaihteessa höyrylaivat poikkesivat myös Korpoströmissä, jossa oli niille laituri.¹⁴

Museoviraston ylläpitämässä muinaisjäännöskartta-sovelluksessa on valittavissa karttataso ”Varsinais-Suomen maisemahistoriakartat”¹⁵. Karttatasoon on valittavissa tasoja rakennukset ja kohteet; rajat, reitit ja aidat sekä maankäyttö. Tasoihin on digitoitu erilaisia, Korppoon kohdalla ainakin 1600- ja 1700-luvun karttoja sekä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun karttoja, jotka on asemoitu nykykartan päälle. Tasossa on useita Korppoon ja Korpoströmin kannalta kiinnostavia tietoja, muun muassa nuotta-apajat, joita löytyy Korpoströmistä ja sen lähialueilta useita. Muun muassa yksi nuotta-apaja on aivan Björkholmin saaren pohjoisrannassa kohdassa, jossa kallioon on hakattu nimikirjaimet ja vuosiluku W.B. 1814 sekä laivahakkaus, teksti ja vuosiluku 1799 (Björkholm 2 ja 3).

Kuggvikissä lahteen on merkitty Korpo Gårdin nuotta-apaja, sekä lahden etelärannalle useita laitureita, jotka on digitoitu vuonna 1902 piirretystä kartasta. Tämän inventoinnin aikana samalta paikalta löytyi laitureiden jäänteitä (Kuggvik 1 ja 2). Näistä ainakin hirsiaarkku Kuggvik 1 osuu samalle kohdalle kuin laituri ja mahdollinen ranta-aitta.

5. Tutkimusalueet ja -ympäristö

Tutkimusalue 1 - Korpoströmin meritaistelualue 20.5.1743 ja lähiympäristö

Korpoströmin meritaistelu tapahtui hattujen sodan loppuvaiheessa (Suomessa ns. pikkuviha), 20.5.1743. Vastakkain olivat Ruotsin kaleerilaivasto vara-amiraali Falkenbergin johdolla ja Venäjän laivasto amiraali Keithin johdolla. Venäläiset olivat ankkurissa Hjörtön saaren luona ja ruotsalaiset olivat sulkeneet Korpoströmin salmen aluksillaan.

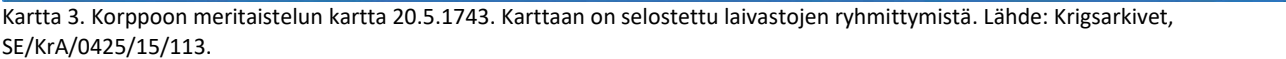
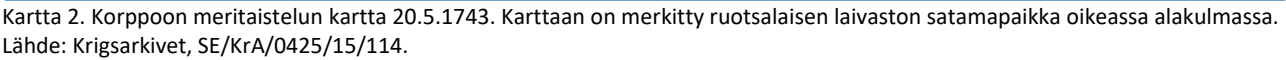
Marcus Lepola on tutkinut Korpoströmissä toukokuussa 1743 tapahtunutta Ruotsin ja Venäjän välistä meritaistelua. Taistelu liittyi Ruotsin ja Venäjän keisarikunnan Hattujen sodan (1741-1743) tapahtumiin. Taistelun kulku tunnetaan yksityiskohtaisesti ja aluetta on tutkittu sukeltaen harrastajien toimesta. Tiedetään, että taistelussa ei uponnut aluksia. Vesialueelta ei ole tykinkuulien lisäksi tehty muita löytöjä. Korpoströmiin on pystytetty muistomerkki taistelussa kaatuneiden muistoksi. Vainajat on haudattu Korpoströmiin.

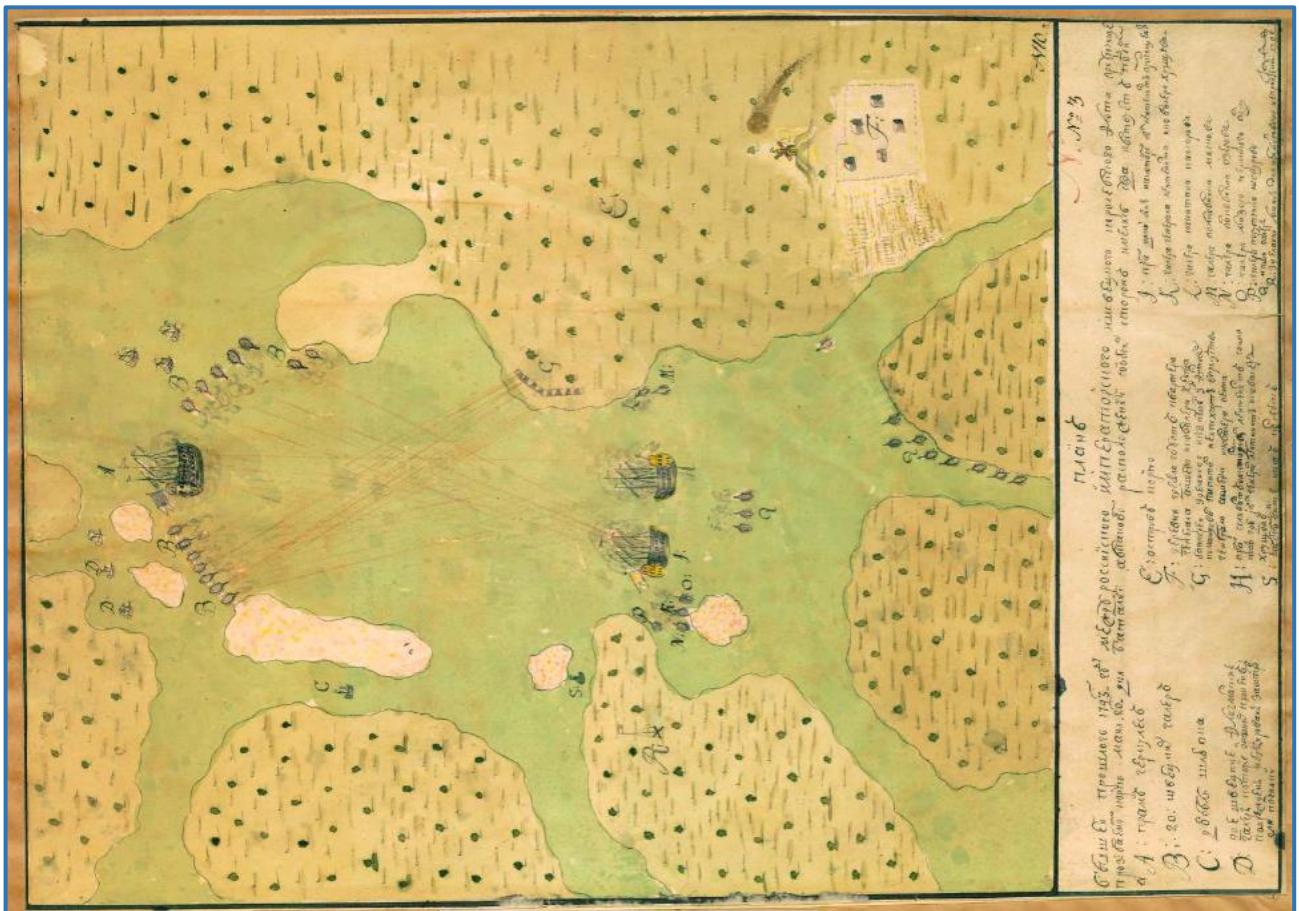
16.5.1743 venäläinen kaleerilaivasto leiriytyy Korpoströmiin. Venäläiset perustivat etuvartioaseman Snöbelin saarelle. Saarella paistettiin leipää kiviuneissa koko laivaston tarpeisiin. Ruotsalaisten laivasto on 18.5. ankkurissa Hjörtön kaakkoisrannalla sekä Suluskärin ja Västra Furuskärin ympäristössä. Yöllä 20.5. ruotsalaiset hyökkäsivät Snöbeliin ja valloittivat sen. Meritaistelu kestää päivän, jonka seurauksena ruotsin laivasto perääntyy Ahvenanmaalle. Venäläisten laivasto jää Korpoströmiin korjaamaan aluksiaan.¹⁶

¹⁴ ibid; 298

¹⁵ Kartta.museoverkko.fi > Rakennettu ympäristö – muut aineistot

¹⁶ <http://skargardscentrum.fi/fastprogram/costal-past/?lang=fi>.

Kartta 4. Korppoon meritaistelun kartta 20.5.1743. Lähde: Krigsarkivet, SE/KrA/0425/15/115.

Snöbelin kiviunitit

Tutkimusalueella sijaitsevassa Snöbelin saarella Korpoströmin tuntumassa sijaitsee kymmeniä kiviuneja. Kiviunitit sijaitsevat useana ryhmänä eri puolilla saarta. Varmojen kiviunien (31 kappaletta) lisäksi katajikossa on myös epämääräisempiä kivikkoja, jotka voivat olla unien jäännöksiä.

Uunit on useimmiten kasattu pyöristyneistä tai pyöristyneistä ja särmikkäistä lohkareista. Joissakin tapauksissa siirtolohkare tai kallioseinämu muodostaa yhden uunin seinämistä. Eräissä uuneista on havaittavissa lämpölaajenemisvaurioita. Uunien pituus vaihtelee 1,9-4,1 metrin ja leveys 1,3-2,8 metrin välillä.

Svante Dahlström osoitti aikanaan (1937) kiviunien sijainnin sopivan hyvin yhteen sen kanssa, mitä tiedetään venäläisen kaleerilaivaston operaatioista vuosina 1714-1721 ja 1741-1743 Turunmaan saaristossa. Onkin todennäköistä, että Snöbelin kiviunitit liittyvät Korppoon meritaisteluun 20.5.1743.¹⁷

¹⁷ www.kyppi.fi; Smulter 1994, 419.

Kartta 5. Ote pitäjänkartasta Korpoströmin alueelta. Lähde: Kansallisarkiston digitaaliarkisto, Maanmittaushallitus, Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma), Pitäjänkartasto, Korppoo (1032 11 la.* -/- -).

Tutkimusalue 2 - Venäläisen kaleerilaivaston mahdollinen satama ja lähiympäristö

Suuri Pohjansota käytiin 1700-1721, jolloin osa Venäjän Itämeren laivastosta arvellaan pitäneen satamapaikkaa Marsö fjärdenillä Korppoon edustalla Vangsön saaren molemmin puolin. Teoria perustuu kiviunien sijaintiin rannoilla ja Marcus Lepolan tutkimuksissa havaittuun kirjalliseen mainintaan alusten kiinnittämisestä meren pohjassa pystyssä oleviin puupaaluihin. Svante Dahlström osoitti vuonna 1937 kiviunien sijainnin sopivan hyvin yhteen venäläisen kaleerilaivaston liikkeiden kanssa Turunmaan saaristossa vuosina 1714-1721 ja 1741-1743.¹⁸ Marsö fjärdenin rannalta Korppoon edustalla tunnetaan tätä kirjoitettaessa kolme ryssänuunia.

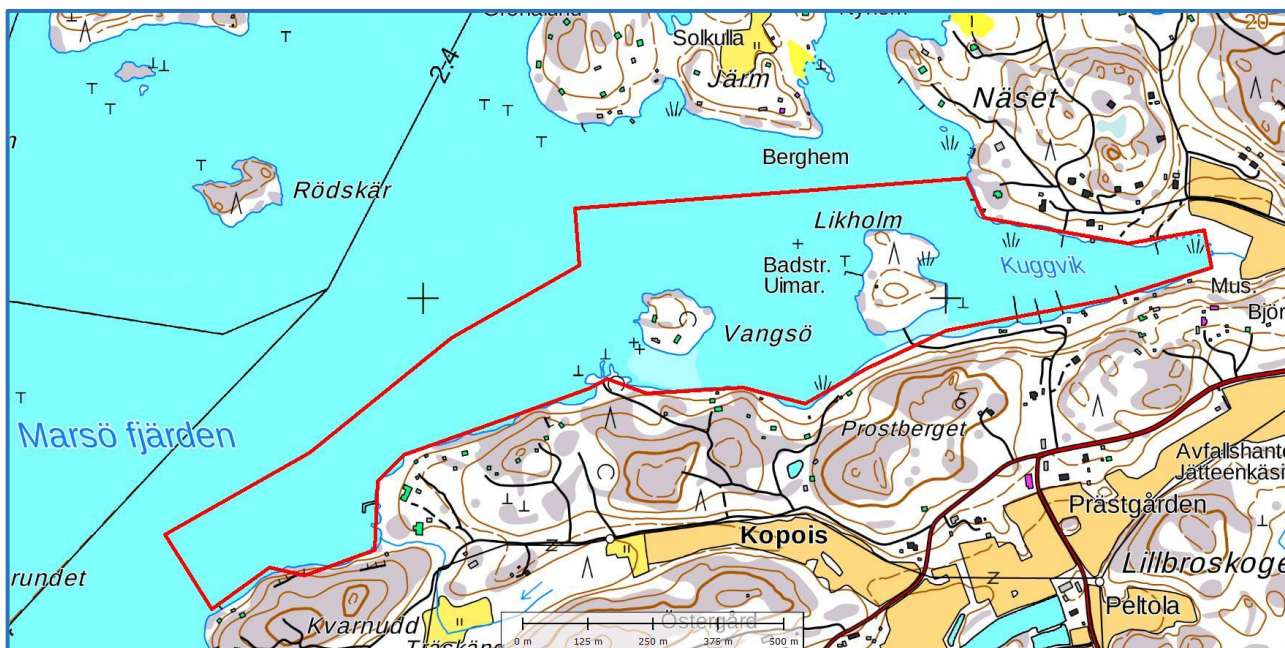
¹⁸ Smulter 1994, 419; Marcus Lepola haastattelussa lehteen Åbo Underrättelser 14.6.2019. <https://news.abounderrattelser.fi/fornfynd-i-korpo-gravar-fran-bronsaldern-och-stenugnar-fran-ryska-flottans-operationer/>.

Tutkimusalueet ja luonnonympäristö

Veden syvyys tutkimusalueella 1 on noin 0-31 metriä ja tutkimusalueella 2 noin 0-23 metriä. Pohjanlaatu vaihtelee molemmilla alueilla pehmeästä kallioiseen. Näkyvyys vedessä oli tutkimusajankohtana noin 1-3 metriä paikasta riippuen.

Kartta 6. Tutkimusalue 1 Korpoströmissä on merkitty karttaan punaisella. Karttapohja: MML peruskartta.

Kartta 7. Tutkimusalue 2 Korppoossa on merkitty karttaan punaisella. Karttapohja: MML peruskartta.

Korpoströmin ympäristöstä tunnetaan runsaasti venäläisten vierailuista jääneitä kiviuneja. Svante Dahlström päätteli tutkimuksissaan vuonna 1937, että venäläisen laivaston ankkuri- tai rantautumispaikat korreloivat kiviunien sijaintiin.

Kartta 8. Korpoströmin edustalta tunnetaan mm. kalliohakkauksia ja Snöbelin saarelta ainakin 31 kappaletta kiviuneja. Kartta: MML/paikkatietoikkuna.

Kartta 9. Korppoon tutkimusalueelta Marsö fjärdenin rannoilta tunnetaan kolme kiviunniä. Kartta: MML/paikkatietoikkuna.

Christer Westerdahl käsittelee artikkelissaan Shipyards and Boatbuilding Sites, Features of the Maritime Cultural Landscapes of the North laivanrakennukseen ja merenkulkuun liittyvää paikannimistöä.¹⁹ Korpoströmin luoteispuolella, Snöbelin saaren länsipuolella on pieni saari nimeltä Dömskär ja Snöbelin kaakkoispuolella puolestaan Krängskär. Westerdahl antaa mahdollisen tulkinnan ensimmäiselle nimelle, joka saattaa periytyä englannin kielen sanasta deadman, joka on ”...a term for a rock, a tree, or any stable heavy object that a rope or a cable can be attached to and then connected to a vessel in order to heave the ship onto land for careening”.²⁰

Jälkimmäinen nimi puolestaan saattaa viitata yksinkertaiseen, maalla käytettyyn tapaan rakentaa puinen kirstu ”krängkista”, johon alus kiinnitettiin kallistamista varten, ja joka saattoi toimia myös veneiden talvisäilytyspaikkana.²¹

Tällaiset paikat olisivat olleet yllättävää korjaustarvetta varten rakennettuja.

Tulkinnat ovat mielenkiintoisia Korpoströmin kontekstissa, jossa on 1743 taisteltu meritaistelu Ruotsin ja Venäjän laivastojen välillä, joka aiheutti laivoille vahinkoja. Venäjän laivaston päällikkönä toimi tuolloin skotlantilaissyntyinen amiraali James Keith.

Myös itse Korpoströmissä on mahdollista nähdä laivojen korjaukseen liittyvää paikannimistöä. Westerdahl mainitsee, että pienten alusten ja veneiden talvehtimispaikat tai kallistuspaikat ovat voineet jäädä paikannimiin myös kallioon porattujen rautaisten renkaiden niminä, esimerkiksi Ring-alkuiset nimet²², Korpoströmissä Ringgrundet.

Alueen geologista historiaa ja rannansiirtymä

Saaristomeri on geologialtaan hyvin rikkonaista. Alueen kehitykseen on vaikuttanut kaksi erillistä geologista prosessia: kallioperän kehitys ja maaperän kehitys.²³ Itämeren alueen erityispiirteenä on jääkauden aiheuttama maankohoaminen, joka jatkuu vielä nykypäivänäkin.

Alueen kallioperällä, sen laadulla ja rakenteella sekä tektonisilla ruhjeilla on ollut suuri vaikutus Saaristomeren merenpohjan nykyiseen topografiaan ja maalajien jakaantumiseen. Mantereella kalliioisia alueita on paljon, ja saarista suurin osa on kalliosaaria ilman merkittävää irtomaapeitettä. Paljastuneena olevan kallioperän runsaus on tyypillinen piirre myös rannikon läheisyydessä olevalle merenpohjalle. Aallokon kuluttava voima on huuhtonut matalikkojen lakiosat lähes puhtaiksi irtomaa-aineksista. Jäljelle on jäänyt vain karkein aines, kuten erikokoiset kivenlohkareet.²⁴

Alueen kallioperälle on luonteenomaista erilaiset granitoidiset syväkivet ja metamorfoituneet pintasyntyiset kivilajit, jotka muodostavat kapeahkoja liuskeisuuden kulun suuntaisia vyöhykkeitä. Tämä suuntaus on havaittavissa myös merenpohjan kallioalueilla. Nykyiset saaret muodostuvat

¹⁹ Westerdahl 2009

²⁰ Westerdahl 2009: 47-48 ja viite

²¹ Westerdahl 2009, 47

²² Ibid.

²³ Olav Eklund, <http://www.geologia.fi/index.php/2018/05/24/miksi-lounais-suomessa-on-saaristo/>.

²⁴ Lehtinen et al. (toim.) 1998.

pääasiassa kovemmista syväkivistä, jotka ovat jääneet koholle pehmeämpien kivilajien kuluessa niitä syvemmälle.²⁵

Kallioperään eri aikoina vuorenpoimutuksen jälkeen syntyneet nuoremmat rakenteet ovat myös vaikuttaneet pinnanmuodostukseen. Ne muodostavat heikkousvyöhykkeitä, joihin rapautuminen ja kulutus on kohdistunut tervettä kallioperää voimakkaammin. Kallioperän suurimmat ruhjevyöhykkeet näkyvät yleisesti merigeologisilla kartoilla savien täyttäminä syvänteinä.²⁶

Viimeisen jääkauden lopulla, noin 10 000–12 000 vuotta sitten, mannerjäätikö vetäytyi Suomen yli luoteeseen. Jäätikön reuna päättyi kaikkialla veteen. Veden syvyys oli tuolloin noin 200 metriä suurempi kuin nykyään. Jäätikö muokkasi muun muassa saaria hiomalla tulosuunnan sivuja loiviksi silokallioksi ja vastakkaisten sivujen murskautuessa jyrkänteiksi.²⁷

Yleisimmin alueella tavattavat maaperägeologiset muodostumat koostuvat joko moreeneista tai glasifluvialisista kerrostumista. Moreeni on jäätikön kuljettamaa ja kerrostamaa ainesta.²⁸ Moreeni on yleensä kerrostunut suoraan kallioperän päälle ja myötäilee pohjatopografiaa. Yleisesti Itämeren kallioperä on peittynyt jäätikön kuljettamalla moreenilla kerroksen paksuuden vaihdellessa parista metristä kymmeniin metreihin. Paikoitellen moreenikerros voi kuitenkin puuttua kokonaan.²⁹ Moreenia esiintyy tasaisen merenpohjaa peittävän kerroksen lisäksi myös drumliineina ja de Geer -moreeneina tai päätemoreeneina.

Sulavesivirtojen mukanaan kuljettamasta aineksesta kerrostuivat jäätikön alla glasifluvialiset, lajittunutta karkeaa ja pyöristynyttä ainesta sisältävät, harjut.

Itämeren vaiheisiin on vaikuttanut muun muassa ilmaston lämpeneminen, siitä johtunut eustaattinen merenpinnan nousu sekä jäätikön reunan perääntyminen, ja isostaattinen maankohoaminen. Deglasiaatio vaikutti välillä 15 000–9 000 BP Itämeren alueen merenpinnan vaihteluihin. Yhdessä nämä ovat aiheuttaneet muutokset meri- ja järvivaiheiden välillä tietojen tallentuessa sedimenttikerroksiin.

Nykyään eustaattinen merenpinnan nousu on noin 1,5 mm vuodessa. Tutkimusalueella isostaattinen maankohoaminen suhteessa maan keskipisteeseen on noin 5–6 mm vuodessa eli maannousu suhteessa merenpintaan on noin 3,5–4,5 mm. (Kartta 10.).³⁰ Tämä tarkoittaa, että maa nousee merestä vuosisadassa noin 35–45 senttiä. Esimerkiksi Korppoon meritaistelun aikaan, vuonna 1743, merenpinta on ollut nykyistä keskimäärin 95–125 senttiä korkeammalla. Tutkimusajankohtana merenpinnan korkeus vaihteli 0 – +20 sentin välillä ja tämä on otettu huomioon myös rannansiirtymämalleja tehtäessä.

Karttoihin 11. ja 12. on mallinnettu Kuggvikin alue Korppoon meritaistelun aikoihin. Kartan 11. avulla voidaan päätellä, että Kuggvik on hyvinkin voinut toimia Korppoon meritaistelun aikaan kaleerilaivaston satamapaikkana merenpinnan ollessa jopa 125 senttimetriä nykyistä

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Olav Eklund, <http://www.geologia.fi/index.php/2018/05/24/miksi-lounais-suomessa-on-saaristo/>.

²⁸ Anu Hakala, <http://www.geologia.fi/index.php/2018/05/28/moreenit/>.

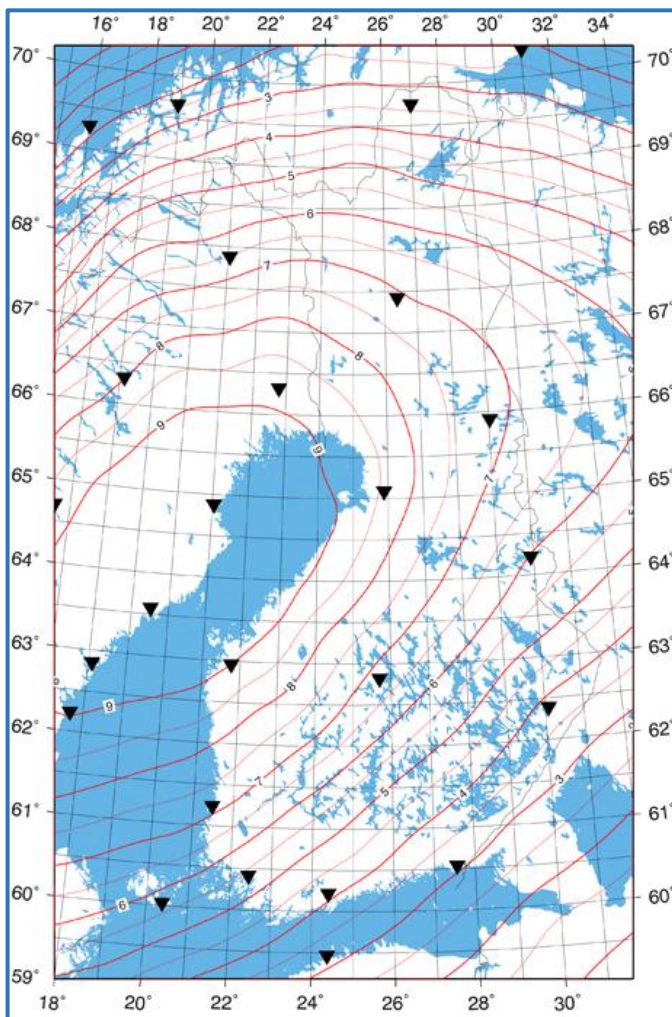
²⁹ Winterhalter 1992.

³⁰ Markku Poutanen, <https://www.maanmittauslaitos.fi/tutkimus/teematietoa/maannousu>.

korkeammalla. Kartassa 12. on nähtävillä tutkimuksen aikana löytyneiden mahdollisten laituriarkkujen sijainti tunnettuun ryssänuuniin nähden.

Kartassa 13. on Korpoströmissä sijaitsevan Skorvlotin luodon rannansiirtymä noin 1750-2019 välisenä aikana. Kohde kaksi on rautainen kiinnitysrengas ilmeisesti vuodelta 1842. Se sijaitsee melko tarkkaan vuoden 1743 rantaviivassa. Rengas oli vuonna 1842 noin 45 senttimetriä vedenpinnan yläpuolella ja sijoitukseltaan looginen, mikäli rengasta on käytetty salmen sulkemiseen puomien avulla.

Rannansiirtymän mallinnus on olennainen osa ranta-alueiden tutkimuksessa ja sitä tulisi mahdollisuuksien mukaan tehdä nykyistä enemmän. Droonilla otettujen ilmakuvien perusteella tehdyt korkeusmallit ovat varsin nopea tapa tehdä karkeaa korkeusmallinnusta.

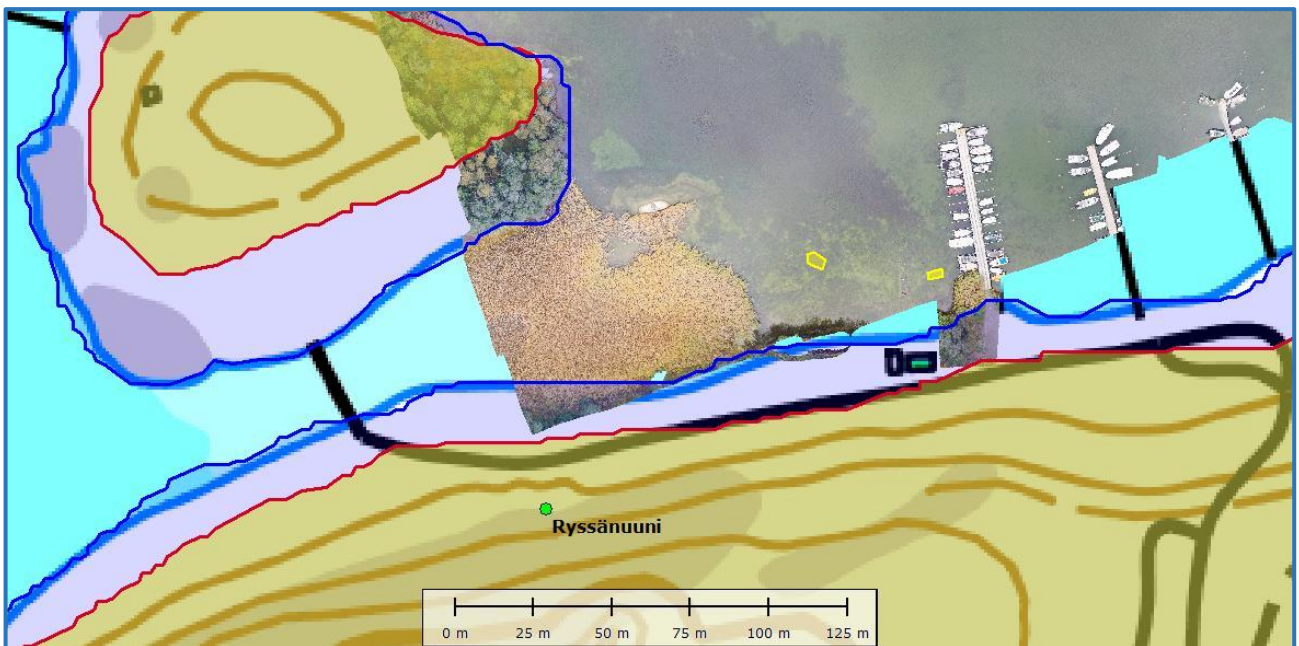

Kartta 10.

Suomen maannousu suhteessa Maan keskipisteeseen. Merenpinnan nousu on noin 1,5 mm. vuodessa, joten maannousu suhteessa merenpintaan on vastaavaa määrää pienempi. (Maanmittauslaitos, Poutanen).

Kartta 11. Kuggvikin alue. Keltaisella pohjalla ja punaisella rajalla on merkitty merenpinnan korkeus karkeasti vuoden 1743 Korppoon meritaistelun aikaan. Sinisellä viivalla on merkitty nykyinen merenpinta ja sinertävällä alueella rannansiirtymä.

Kartta 12. Kohteiden 14 ja 15 sijainti rannansiirtymisen suhteen. Pohjakuvana tutkimuksen aikana kuvattu ilmakeku sekä maastokarttapohja.

Kartta 13. Rannan siirtymä 1743–2019 Skorvlotin luodolla. Punaisella arvioitu vuoden 1743 rantaviiva ja keltaisella nykyinen rantaviiva.

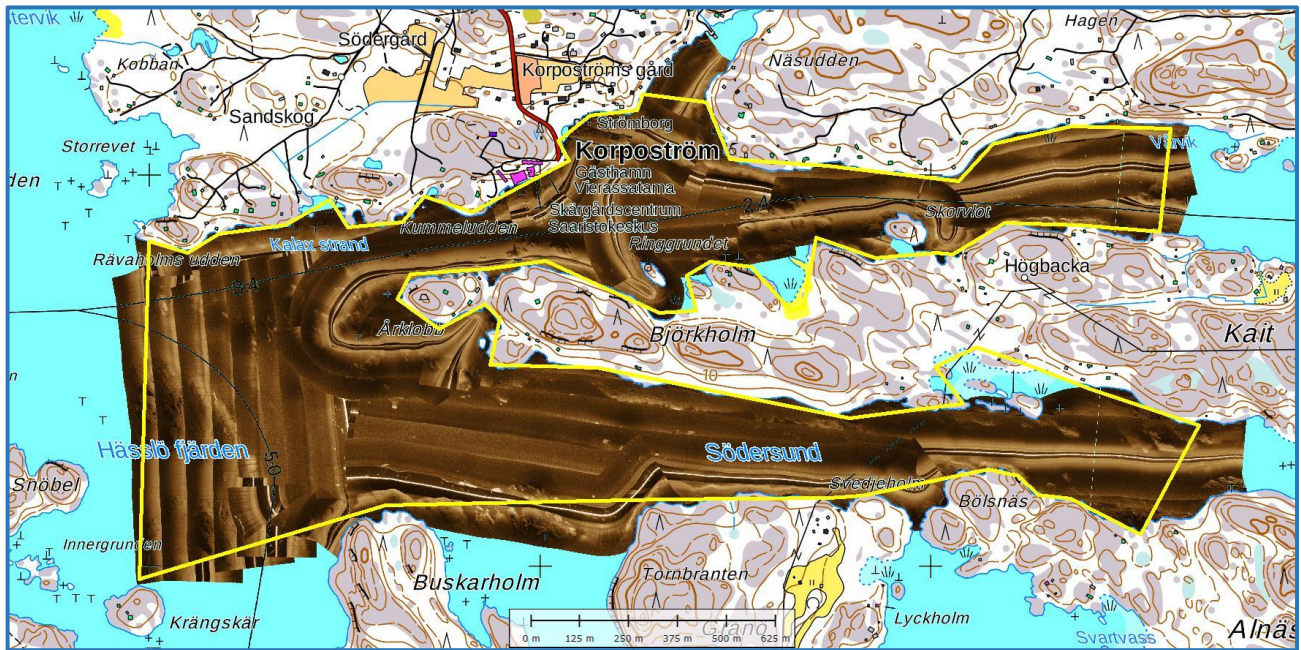
6. Kenttätyöt

Kenttätyöt suoritettiin 30.9.-4.10.2019. Kenttätöihin osallistuivat Museovirastosta meriarkeologi Riikka Tevali ja Nordic Maritime Group Oy:stä meriarkeologi Eveliina Salo ja merigeologi Maija Huttunen.

Viistokaikuluotaus

Korpoströmin edustalla luodattiin yhteensä 165 hehtaaria Björkholmin ja Kaitin saarten pohjois- ja eteläpuolella sekä Hässlö fjärdenin itäosaa. Korppoon edustalla luodattiin 50 hehtaaria Marsö fjärdenin itärantaa ja Kuggvikin satamaa. Korppoon alueen historiaa tutkivan Marcus Lepolan tutkimuksiin perustuen luodattiin Korppoon edustalla Marsö fjärdenin itärantaa sekä Kuggvikin satama. Marsö fjärdenin itärannalla on tunnettuja venäläisten kiviuneja, minkä perusteella oli epäily, että rannalla olisi myös ollut kaleerilaivaston satamapaikka, johon liittyisi pohjassa olevia paalutuksia. Rannat ovatkin monelta osin erittäin soveltuvia satamapaikoiksi jyrkästi syventyvine kallioisine rantoineen. Paalutuksista ei tehty havaintoja, eikä sellaisia olisi näin syvään veteen aluksia varten ollut tarpeellista tai mahdollistakaan tehdä. Alue soveltuu sen sijaan erinomaisesti ankkuroitumiseen ja rantautumiseen.

Viistokaikuluotauksen perusteella tarkastettiin muutamia anomalioita ROV:illa, mutta mitään kulttuuriperintöön viittaavaa ei löydetty.

Kartta 14. Mosaiikkikuva viistokaikuluotauksesta alueella 1.

Kartta 15. Mosaiikkikuva viistokaikuluotauksesta alueella 2.

Ilmakuvaus

Tutkimusalueiden matalat alueet kuvattiin ilmasta DGI Mavic Pro -kopterilla. Ilmakuvaus täydentää viistokaikuluotaukseen liian matalien alueiden tutkimusta. Ilmakuvien perusteella havaittiin muutamia kohteita, jotka tarkastettiin maastossa jalan ja sukeltaen.

Prostbergetin edustalla tarkastettiin sukeltaen rikkoutunut hirsiarkku kiviperustaisen laiturin edustalla. Arkun koordinaatit ovat TM35FIN N 6681801, E 196723. Suurin osa puutavarasta vaikuttaa olevan muutaman kymmenen vuotta vanhaa. (Kuva 1).

Kuva 1.

Hirsiarkun jäänteet
laiturin edustalla.

Vangsön saaren lounaispuolella mantereella tarkastettiin jalkaisin ilmakuvassa havaittu anomalia. Paikalla havaittiin moderni hylätty kaivanto. Todennäköisesti se on tehty satama-altaaksi. Altaan koordinaatit ovat TM35FIN N 6681865, E 196342. (Kuva 2.).

Kuva 2.

Neliskulmainen kaivanto
herätti huomiota
ilmakuvissa.

Tunnettujen kohteiden tarkastukset

Ennestään tunnettuja muinaisjäännöskohteita tarkastettiin Korpoströmin ympäristössä. Alueella sijaitsee kalliohakkauksia ja renkaita kalliossa sekä labyrintti. Vesialueella tarkastettiin yksi tunnettu hylkykohde. Tarkastetut kohteet on esitelty luvussa 7.

ROV- ja sukellustarkastukset

Korpoströmin edustalla Syvälxvikenin suulla tarkastettiin ROV-robotilla muutamia viistokaikuluotaamalla havaittuja kohteita. Anomaliat osoittautuivat irrallisiksi tukeiksi ja muuksi moderniksi romuksi.

Sukeltaen tarkastettiin Skorvlotin löytöpaikan ympäristöä (mj.tunnus 1000021278) ja Björkholmin laivahakkauksen edustaa. Pohjasta ei tehty havaintoja kulttuuriperintöön viittaavasta. Pohjanlaatu on irttonaista ja pölyävää, joten mahdolliset satoja vuosia vanhat jäänteet ovat todennäköisesti jo hautautuneet sedimenttiin.

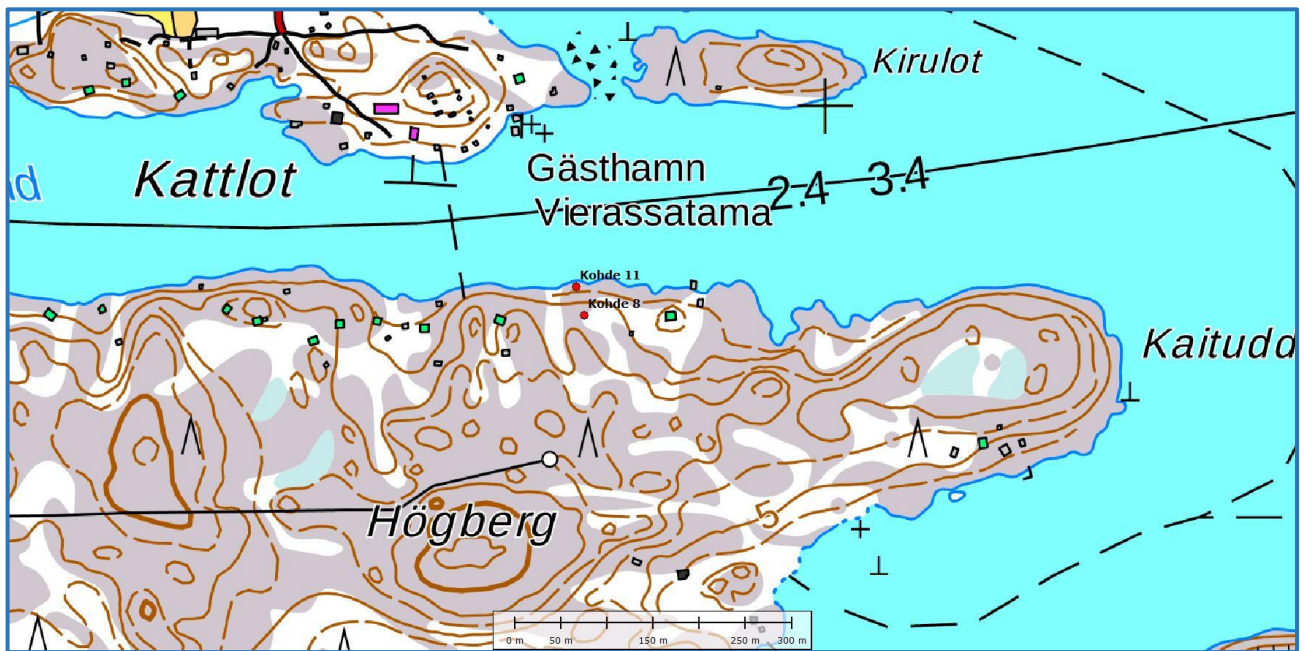
Kuggvikin satamassa suunniteltiin ilmakuvista havaittujen hirsiaukkukohteiden tarkastamista sukeltaen, mutta satamassa oli juuri aloitettu rannan ruoppaustyö, joka sotki näkyvyyden vedessä. Kohteet jäivät siten tarkemmin visuaalisesti tarkastamatta ja niiden ikää on ilmakuvien perusteella vaikea arvioida.

Vuosisatoja vanhojen laitureiden rannanpuoleiset päät voivat olla useita metrejä kuivalla maalla maannousun vuoksi ja mataliin rantoihin rakennettujen pitkien laitureiden toinen pää vielä vedessä. Tästä syystä tarkistettiin LiDar-aineistosta olisiko mahdollista, että maalla näkyisi merkkejä hirsiaukkujen kivistä. Aineiston tarkkuus ei kuitenkaan riittänyt mahdollisten maalle jääneiden arkkuperustusten havainnointiin.

7. Kohteet

Kartta 16. Kohteet 1-7, 9-10 ja 12-13 tutkimusalueella 1.

Kartta 17. Kohteet 8 ja 11 tutkimusalueella 1.

Kartta 18. Kohteet 14 ja 15 tutkimusalueella 2.

Kohde 1. Parainen Skorvlot

Kohteen ID: 279010013	
Nimi: Parainen Skorvlot	Kunta: Parainen
Laji: Kiinteä muinaisjäännös	Vedenalainen: Ei
Tyyppi: Taide, muistomerkit, hakkaukset	Tyyppin tarkenne: Kalliohakkaus
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Historiallinen	Ajoitustarkenne: 1599
Koordinaatit: TM35 N 6675871, E 200941 ja WGS84 P 60° 06,608' ja I 21° 36,990'	
Koordinaattiselite: GPS mittaus kohteen keskipisteestä	

Kuvaus:

Korpoströmin Björkholmin edustalla sijaitsevassa pienessä Skorvlotin saarella tarkastettiin ennestään tunnettu kalliohakkaus. Kohteen koordinaatit tarkentuivat tarkastuksen yhteydessä. Hakkaus on ympäröity irtokivillä ja paikalle johtaa polku saaren korkeimmalla kohdalla sijaitsevalta vanhalta luotsimökiltä. Luotsimökki on retkeilijöiden käytössä ja siellä on kuvia ja kertomuksia saaren historiasta. Vanhan luotsimökin perustukset sijaitsevat nykyisen mökin vieressä sen itäpuolella.

Hakkauksen koillispuolella muutaman metrin päässä on kahden kiven päälle ollut aseteltuna laakea kivi kuin penkiksi. Asetelman koordinaatit ovat WGS84 P 60° 06,609' ja I 21° 37,000'

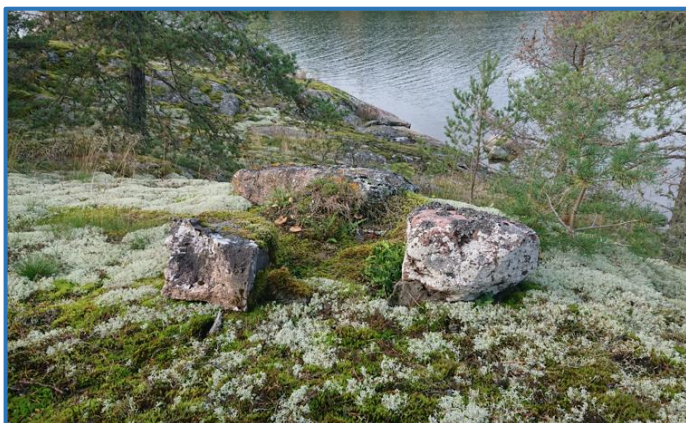
Kuva 3.

Vaakuna on yksi parhaiten näkyvissä olevista yksityiskohdista kalliohakkauksessa.

Kuva 4.

Kalliohakkaus on ympäröity irtokivillä.

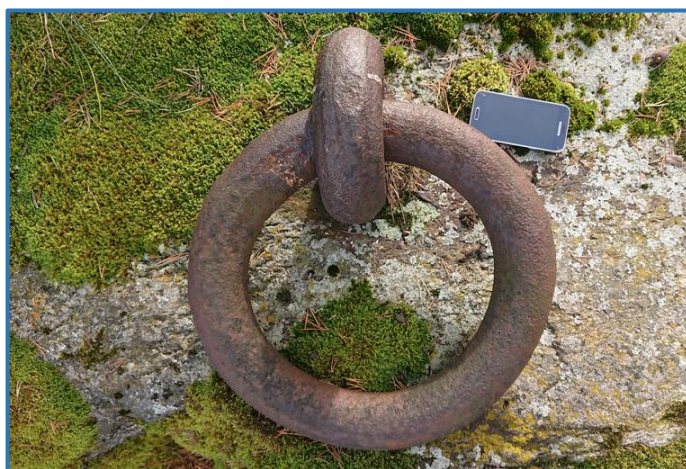

Kuva 5.

"Kivipenkki" Skorvlotin pohjoisrannalla. Aluskivien päällä ollut laakakivi on vierähtänyt alas.

Kohde 2. Skorvlot rengas kalliossa

Kohteen ID: Uusi kohde	
Nimi: Skorvlot 2 (ehdotus)	Kunta: Parainen
Laji: Kiinteä muinaisjäänös	Vedenalainen: Ei
Tyyppi: Satamat, kiinnittymispaikat	Tyypin tarkenne: Rautarengas
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Historiallinen	Ajoitustarkenne: 1842 ?
Koordinaatit: TM35 N 6675898, E 200932 ja WGS84 P 60° 06,622' ja I 21° 36,977'	
Koordinaattiselite: GPS mittaus kohteen keskipisteestä	
TM35 karttalehti: L3133F2	
Kuvaus: Korpoströmin Björkholmin edustalla sijaitsevassa pienessä Skorvlotin saarella tarkastettiin ennestään tiedossa oleva rautainen rengas kalliossa. Kohteen koordinaatit tarkentuivat tarkastuksen yhteydessä. Rengas sijaitsee saaren pohjoisrannalla parin metrin päässä vesirajasta kallionnyppylän päällä. On luonnollista ajatella, että rengasta olisi käytetty alusten kiinnittymiseen. Massiivisen renkaan käyttötarkoitus on voinut liittyä myös saaren kohdalla kapeimmillaan olevan Norrsundin sulkemiseen aluksilta esimerkiksi kelluvalla väyläesteellä tai kettingillä. Paikallinen perimätieto kertoo, että vastarannalla olisi ollut myös rengas, mutta sitä ei paikannettu tässä tutkimuksessa. Saarella sijaitsevan luotsituvan kuvanäyttelyn yhteydessä kerrotaan, että rengas ja sen vastinpari olisivat vuodelta 1842. Lähdetietoa renkaan ajoitukselle tai käyttötarkoitukselle ei kerrota tarkemmin. Skorvlotin rengas on samanlainen kuin Näsuddenin rengas (kohde 10). On mahdollista, että ne ovat saman ikäisiä ja ne voivat muodostaa parin.	

Kuva 6.

Skorvlotin pohjoisrannalla on suuri rautarengas kalliossa.

Kohde 3. Björkholm kalliohakkaus: kompassi

Kohteen ID: -	
Nimi: Parainen Björkholm (ehdotus)	Kunta: Parainen
Laji: Kiinteä muinaisjäännös	Vedenalainen: Ei
Tyyppi: Taide, muistomerkit, hakkaukset	Tyypin tarkenne: Kalliohakkaus
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Historiallinen	Ajoitustarkenne: ?
Koordinaatit: TM35 N 6675635, E 200085 ja WGS84 P 60° 06,444' ja I 21° 36,091'	
Koordinaattiselite: GPS mittaus kohteen keskipisteestä	
TM35 karttalehti: L3133F2	
Kuvaus: Björkholmin saaren länsiosassa saaren korkeimmalla kohdalla sijaitsee kallioon hakattu kompassi. Kompassi on ollut tiedossa, mutta sen koordinaatit tarkentuivat tarkastuksen yhteydessä.	

Kuva 7.

Kompassi kaiverrettuna
kallion päälle
Björkholmin saarella.

Kohde 4. Björkholm kalliohakkaukset: laiva ja teksti

Kohteen ID: -	
Nimi: Parainen Björkholm 2 (ehdotus)	Kunta: Parainen
Laji: Kiinteä muinaisjäännös	Vedenalainen: Ei
Tyyppi: Taide, muistomerkit, hakkaukset	Tyypin tarkenne: Kalliohakkaus
Lukumäärä: 2	
Ajoitus: Historiallinen	Ajoitustarkenne: 1799 ja 1814
Koordinaatit: Laiva ja teksti TM35 N 6675766, E 199995 ja WGS84 P 60° 06,510' ja I 21° 35,982'	
Teksti ja vuosiluku TM35 N 6675764, E 199994 ja WGS84 P 60° 06,509' ja I 21° 35,981'	
Koordinaattiselite: GPS mittaus kohteen keskipisteestä	
TM35 karttalehti: L3133D4	
Kuvaus: Björkholmin saaren länsiosassa saaren pohjoisrannalla sijaitsee kaksi vierekkäistä eriaikaista kalliohakkausta. Hakkaukset sijaitsevat aivan saaristokeskusta vastapäätä. Hakkaukset ovat olleet	

tiedossa, mutta niiden koordinaatit tarkentuivat tarkastuksen yhteydessä. Yksinkertaisempi hakkauksista on teksti ja vuosiluku WB 1814. Toinen hakkauksista on massiivisempi: yläosassa on laiva, jonka alla on neljä riviä tekstiä sekä viivoja.

Havaittiin, että kaikki laivahakkauksen alla olevat tekstirivit päättyvät kaksoispisteeseen.

1799.d:12.jul:

28.Passager:

H.Reys:

W: S:

Korpoströmin suunnasta katsottaessa saareen, WB 1814 sijaitsee laivahakkauksen oikealla puolella.

Tarkastuksen yhteydessä hakkausten päältä poistettiin vähäisiä määriä sammalta ja jäkälää harjaamalla. Kuvioden kasteleminen auttoi niiden havaitsemista.

Kuva 8.

Kalliopiiirros on päivätty
12. heinäkuuta 1799.

Kuva 9.

Kalliopiiirroksessa oleva
laiva kokonaisuuden
yläreunassa.

Kuva 10.

Kalliopiiirros WB 1814.

Kohde 5. Björkholm kivilatomus

Kohteen ID: -	
Nimi: Parainen Björkholm 3 (ehdotus)	Kunta: Parainen
Laji: Kiinteä muinaisjäännös	Vedenalainen: Ei
Tyyppi: Kivirakenteet	Tyypin tarkenne: Latomus/perustus?
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Historiallinen	Ajoitustarkenne: 1743 ?
Koordinaatit: TM35 N 6675665, E 200091 ja WGS84 P 60° 06,460' ja I 21° 36,094'	
Koordinaattiselite: GPS mittaus kohteen keskipisteestä	
TM35 karttalehti: L3133F2	
Kuvaus: Björkholmin saaren länsiosassa saaren pohjoiseen viettävällä rinteellä havaittiin kivilatomus, joka ei vaikuta kiviunilta. Marcus Lepola arveli, että mahdollisesti kyseessä on vuoden 1743 venäläisessä taistelukartassa merkittynä olevan tähystystornin perusta. Latomus sijaitsee paikalla, josta olisi ilman puustoa hyvä näkymä itään, länteen ja pohjoiseen. Latomus on kooltaan noin 1 x 1,5 metriä.	

Kuva 11.

Björkholmin pohjoisrinteen yläosassa havaittiin kivilatomus, joka ei vaikuta uunilta. Mahdollisesti kyseessä on tähystyspaikan perustus.

Kohde 6. Björkholm kiviuni

Kohteen ID: -	
Nimi: Parainen Björkholm 4 (ehdotus)	Kunta: Parainen
Laji: Kiinteä muinaisjäänös	Vedenalainen: Ei
Tyyppi: Kivirakenteet	Tyypin tarkenne: Ryssänuunit
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Historiallinen	Ajoitustarkenne: ?
Koordinaatit: TM35 N 6675732, E 200046 ja WGS84 P 60° 06,494' ja I 21° 36,040'	
Koordinaattiselite: GPS mittaus kohteen keskipisteestä	
TM35 karttalehti: L3133F2	
Kuvaus: Björkholmin saaren länsiosassa saaren pohjoiseen viettävällä rinteellä havaittiin kiviuni. Kivet asettuvat noin 1 x 1 metrin alueelle. Ne ovat osin liikkuneet alkuperäisiltä paikoiltaan.	

Kuva 12.

Björkholmin saarella
havaittiin
todennäköinen
kiviunun jäännös.

Kohde 7. Ringgrundet rengas kalliossa

Kohteen ID: -	
Nimi: Ringgrundet (ehdotus)	Kunta: Parainen
Laji: Kiinteä muinaisjäänös	Vedenalainen: Ei
Tyyppi: Satamat, kiinnittymispaikat	Tyypin tarkenne: Rautarengas
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Historiallinen	Ajoitustarkenne: ?
Koordinaatit: TM35 N 6675767, E 200279 ja WGS84 P 60° 06,523 ja I 21° 36,287	
Koordinaattiselite: GPS mittaus kohteen keskipisteestä	
TM35 karttalehti: L3133F2	
Kuvaus: Ringgrundet on pieni saari Bröckholmin saaren edustalla. Se on oletettavasti saanut nimensä saaren pohjoisosaan kallioon kiinnitetyn rautaisen renkaan mukaan. Renkaan läpimitta on noin 20 cm. Paikka on merkitty peruskarttaan. Ringgrundetin rengas on samanlainen kuin Korpoströmin sataman läheisyydessä sijaitseva rengas. Nämä ovat mahdollisesti saman ikäisiä ja voivat muodostaa parin.	

Kuva 13.

Ringgrundetin
rautarengas.

Kohde 8. Kait labyrintti

Kohteen ID: -	
Nimi: Kait 1 (ehdotus)	Kunta: Parainen
Laji: Kiinteä muinaisjäännös	Vedenalainen: Ei
Tyyppi: Kivirakenteet	Tyypin tarkenne: Labyrintti
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Historiallinen?	Ajoitustarkenne: ?
Koordinaatit: TM35 N 6675769, E 202738 ja WGS84 P 60° 06,632' ja I 21° 38,929'	
Koordinaattiselite: GPS mittaus kohteen keskipisteestä	
TM35 karttalehti: L3133F2	
Kuvaus: Kait saaren pohjoisrannalla lähes vastarannan Rumarin vierasvenesatamaa vastapäätä dokumentoitiin ennestään tunnettu labyrintti. Se sijaitsee pohjoiseen viettävällä rinteellä. Labyrintti on kooltaan noin 5 x 7 metriä. Sen pohjoispäässä vaikuttaa olevan pari suurempaa "keskuskiveä", joiden ympäri kaarevat kehät on muotoiltu. Labyrintti on osittain peittynyt sammaliin.	

Kuva 14.

Labyrintti sijaitsee kohti merta viettävällä rinteellä. Kivet ovat osittain kokonaan sammalen peitossa.

Kuva 15.

Labyrintin pohjoispäässä on pari suurempaa kiveä, joiden ympäriltä kaarevat muodot vaikuttavat saavan alkunsa.

Kohde 9. Näsudden 1

Kohteen ID: 279010012	
Nimi: Näsudden 1	Kunta: Parainen
Laji: Kiinteä muinaisjäännös	Vedenalainen: Ei
Tyyppi: Taide, muistomerkit, hakkaukset	Tyypin tarkenne: Kalliohakkaus
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Historiallinen	Ajoitustarkenne: ?
Koordinaatit: TM35 N 6676065, E 200556 ja WGS84 P 60° 06,695 ja I 21° 36,559	
Koordinaattiselite: GPS mittaus kohteen keskipisteestä	
TM35 karttalehti: L3133F2	
Kuvaus: Näsuddenin kalliohakkaus sijaitsee veneveistämön ja asuinrakennuksen läheisyydessä. Kalliohakkaus on inventoitu vuonna 2014 ja siitä on muinaisjäännösrekisterissä kattavat tiedot. Paikka on merkitty peruskarttaan. Tarkastuksen yhteydessä hakkaukseen levitettiin kalkkia, jotta se saatiin paremmin näkyviin. Läheistä kalliohakkausta Runsunda 1000026420 ei tarkastettu. Myös se on tarkastettu vuonna 2014 ja siitä on kattavat tiedot rekisterissä.	

Kuva 16.

Näsudden 1
kalliohakkaus.

Kohde 10. Näsudden rengas kalliossa

Kohteen ID: -	
Nimi: Näsudden 2 (ehdotus)	Kunta: Parainen
Laji: Kiinteä muinaisjäännös	Vedenalainen: Ei
Tyyppi: Satamat, kiinnittymispaikat	Tyypin tarkenne: Rautarengas
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Historiallinen	Ajoitustarkenne: ?
Koordinaatit: TM35 N 6676017, E 200589 ja WGS84 P 60° 06,671 ja I 21° 36,599	
Koordinaattiselite: GPS mittaus kohteen keskipisteestä	
TM35 karttalehti: L3133F2	
Kuvaus: Rantakallion päälle kiinnitetty rautarengas Näsuddenin etelärannalla talon edustalla. Renkaan halkaisija on noin 20 cm. Näsuddenin rengas on samanlainen kuin Skorvlotin rengas (kohde 2). On mahdollista, että ne ovat saman ikäisiä ja ne voivat muodostaa parin.	

Kuva 17.

Näsuddenin rannassa silokallioon kiinnitetty massiivinen rautarengas.

Kuva 18.

Maisema kohti Björkholmia Näsuddenin rannasta.

Kohde 11. Kait kiinnitysrengas ja hakkaus

Kohteen ID: -	
Nimi: Kait 2 (ehdotus)	Kunta: Parainen
Laji: Muu kohde	Vedenalainen: Ei
Tyyppi: Satamat, kiinnittymispaikat	Tyypin tarkenne: Rautarengas ja kalliohakkaus
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Historiallinen	Ajoitustarkenne: ?
Koordinaatit: TM35 N 6675803, E 202731 ja WGS84 P 60° 06,650 ja I 21° 38,919	
Koordinaattiselite: GPS mittaus kohteen keskipisteestä	
TM35 karttalehti: L3133F2	
Kuvaus: Kait saaren pohjoisrannalla rantakalliossa on veneen kiinnittymispaikka, joka on merkitty kalliohakkauksella numero 51.	

Kuva 19.

Kalliossa on rautalenkki ja siinä kiinni kaksi lenkkiä rautaketinkä. Vieressä on kalliohakkaus 51.

Kohde 12. Hylky 1586

Kohteen ID: 1586	
Nimi: Korpoström	Kunta: Parainen
Laji: Muu kohde	Vedenalainen: Kyllä
Tyyppi: Alusten hylty	Tyypin tarkenne: Puu
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Historiallinen	Ajoitustarkenne: 1950-luku
Koordinaatit: TM35 N 6676152, E 200221 ja WGS84 P 60° 06,727 ja I 21° 36,191	
Koordinaattiselite: GPS mittaus kohteen keskipisteestä	
TM35 karttalehti: L3133F2	
Kuvaus: Alf-niminen alus hinattiin Lohmista Korpoströmiin ilmeisesti 1950-luvulla. Hylystä löytyy kuva syyskuulta vuonna 1955, jolloin alus oli vielä ehjä ja pinnalla. Paikalliset lapset käyttivät alusta leikkipaikkana ja uimahyppytornina. Alus poltettiin rantaan ja siitä on nykyään jäljellä vain pohja. Korkeimmat kaarenpäävät näkyvät edelleen pinnan yläpuolelle. Vuonna 2017 hyllyn päällä on ollut parkkeerattuna ruoppaaja.	

Hylyn vaiheista kertoi paikallinen asukas, kenen henkilökohtaisista valokuvistaan löytyi edellä mainittu kuva Alfista. Haastattelussa hän kuvaili lasten leikkejä hylillä nuoruusvuosiltaan.

Christoffer Ericsson mainitsee muistiinpanoissaan vuonna 1968 hylyn lahden suulla. Todennäköisesti kyseessä on juuri Alfin hylky. Tutkimuksissa ei havaittu mitään muuta hylkyyn viittaavaa alueella.

Hylkyä tarkasteltiin ROV:illa, mutta paras kokonaiskuva hylystä saatiin ilmakuvasta.

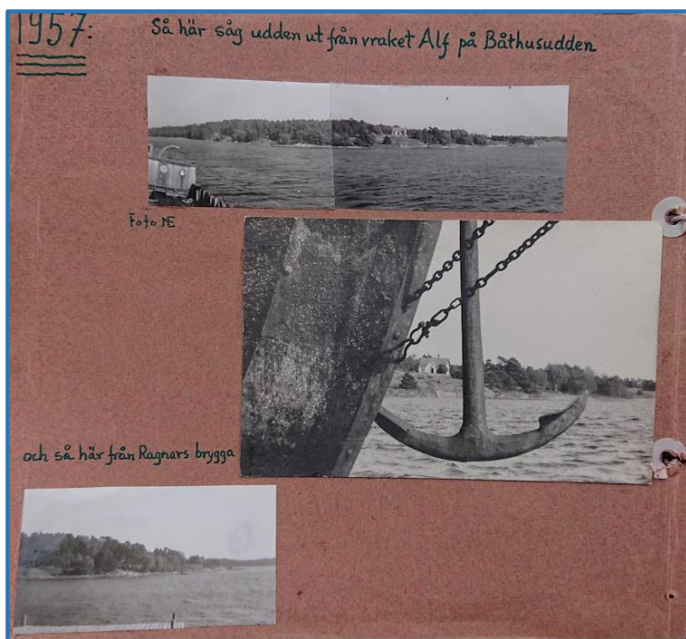
Kansallismuseon esinekokoelmassa on numerolla 61141 kolmijalkaisen savipadan puolikas, joka on löytynyt ennen vuotta 1963 Korppoonvirrassa olevasta laivanhylystä (esine on ollut esillä "veneurheilunäyttelyssä" vuonna 1963). Esineen luettelointitiedoissa hylyn kerrotaan olevan noin 10 metrin syvyydessä, mutta tarkemmat löytötiedot puuttuvat. Padan korkeus on 25 cm ja halkaisija noin 22 cm. Padan arvioidaan olevan peräisin 1700-luvulta. Pata ei ole tästä kyseisestä hylystä. Korppoonvirrassa ei havaittu luotauksissa hylkyä, josta pata voisi olla peräisin. Korpogårdin pellolla käytiin kuvaamassa hylyn osia, jotka on kertoman mukaan ruopattu aivan tilan rannasta. Todennäköisesti osat liittyvät Alf hylkyyn. Osissa on runsaasti rautakrustittumaa naulojen ympäristössä. Osat eivät näytä erityisen vanhoilta. Lisäksi niissä näkyi osittain palamisen jälkiä, mikä myös viittaa Alfiin.

Lisäksi kuvattiin tilan ulkorakennuksen sisäseinälle nostettu hylkypuu, joka on ulkona sijaitsevia osia paljon vanhempi, ja eroaa myös materiaaliltaan ruopatuista osista. Hylkypuu vaikuttaa tammelta. Pinta on kuivuessaan halkeillut. Tässä kappaleessa ei ole merkkejä raudan käytöstä. Noin kolme metriä pitkä ja 30 cm leveä mahdollisesti kylki- tai kansilankun kappale on hyvin kulunut ja pyöristynyt alkuperäisestä muodostaan. Siinä on useita puutappeja edelleen paikoillaan. Kyseessä voi olla pitkiäkin matkoja meressä kellunut kappale tai esimerkiksi taistelussa irronnut osa.

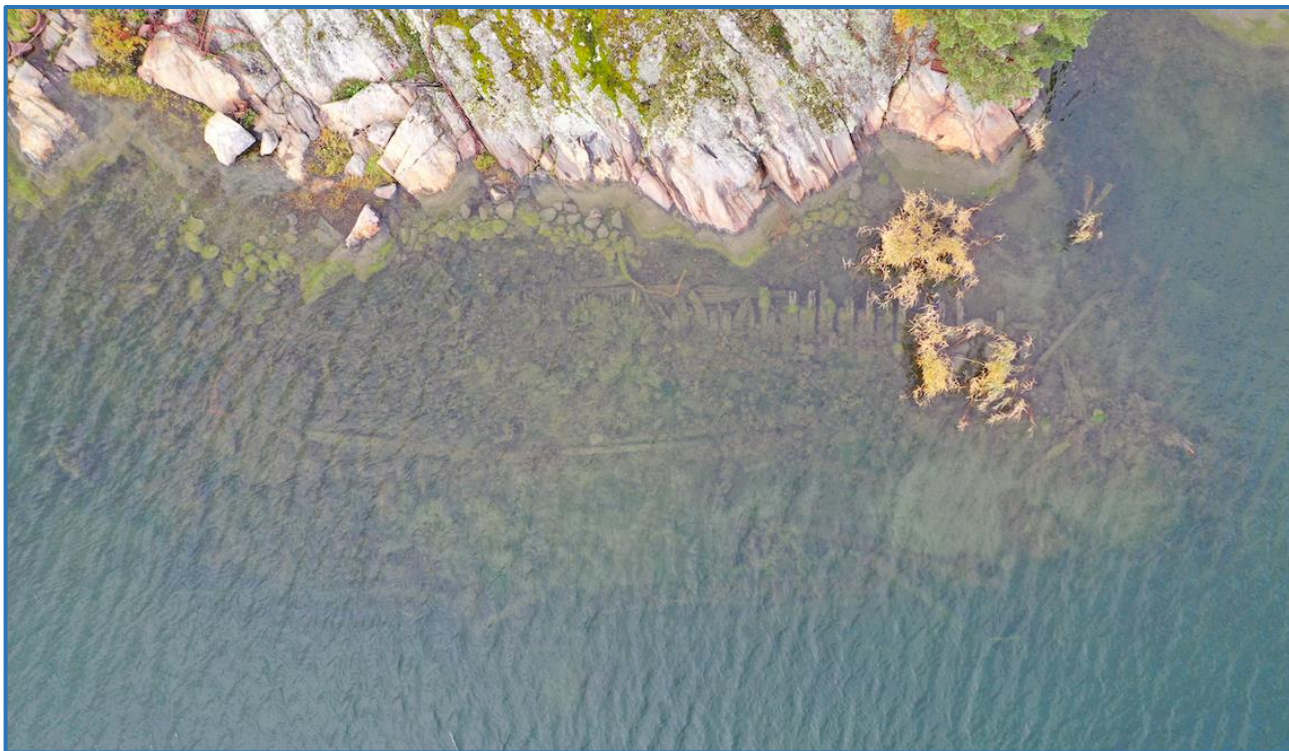
Kuva 20.

Alf -aluksen keula kuvattuna syyskuussa 1955 Korpoströmin Båthusuddenissa. Kuva paikallisen asukkaan kotialbumi.

Kuva 21.

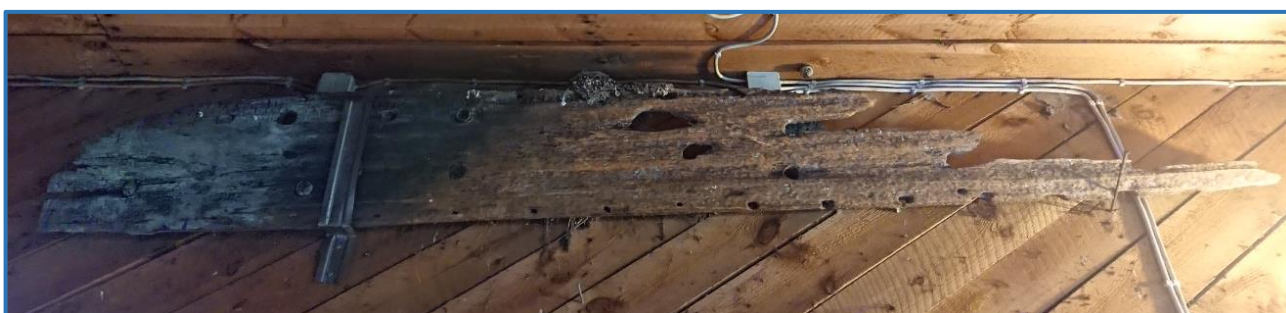
Alf kuvattuna vuonna 1957. Kuvat paikallisen asukkaan kotialbumi.

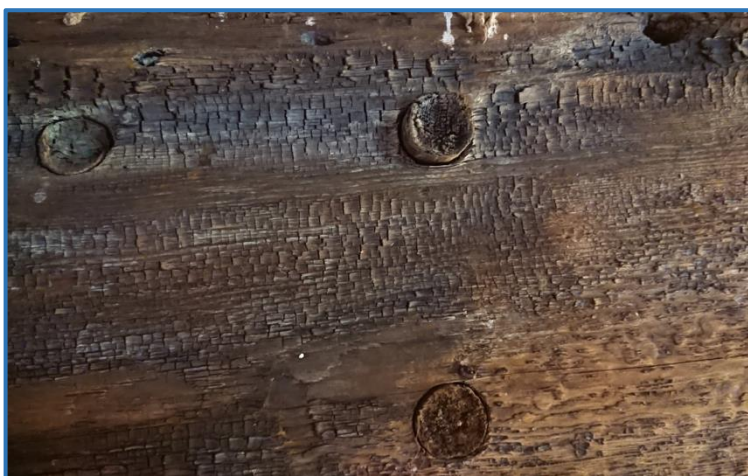
Kuva 22. Ilmakuva Alfin hylystä rantaan uponneena. AKMA201915:24

Kuva 23. Esimerkki Korpogårdin pellolla kuvatuista hylynosista. Iältään kappaleet sopisivat Alf-hylyn osiksi.

Kuva 24. Korpogårdin ulkorakennuksen seinälle nostettu hylynkappale.

Kuva 25.

Korpogårdin ulkorakennuksen sisäseinällä on rantaan ajelehtineen kylkilankun kappale.

Kohde 13. Skorvlot luotsitupa

Kohteen ID: -	
Nimi: Skorvlot 2 (ehdotus)	Kunta: Parainen
Laji: Kiinteä muinaisjäännös	Vedenalainen: Ei
Tyyppi: Kivirakenteet	Tyypin tarkenne: Perustukset
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Historiallinen	Ajoitustarkenne: 1800-luku
Koordinaatit: TM35 N 6675868, E 200914 ja WGS84 P 60° 06,605 ja I 21° 36,961	
Koordinaattiselite: GPS mittaus kohteen keskipisteestä	
TM35 karttalehti: L3133F2	
Kuvaus: Luotsituvan kiviperustus, josta on jäljellä osittain paikoiltaan siirtyneitä tai siirrettyjä lohkottuja luonnonkiviä. Yksi kulmakivi vaikuttaa olevan alkuperäisillä paikoillaan. Perustuksen alkuperäistä kokoa on vaikea arvioida. Perustus sijaitsee aivan nykyisen luotsituvan itäpuolella. Nykyinen luotsitupa on retkeilijöiden käytössä. Tuvassa on esillä kuvia ja tietoa alueen historiasta. Kerrotaan, että viimeisin luotsitupa rakennettiin Skorvlotiin vuonna 1842. Lohmin ja Skorvlotin luotsiasemat yhdistettiin vuonna 1875. Lohmin nykyinen luotsiasemarakennus on vuodelta 1895. Lohmin luotsituvan piirustukset vuodelta 1842 löytyvät kansallisarkiston digitaaliarkistosta.	

Kuva 26. Vanhan luotsituvan perustus Skorvlotissa. AKMA201915:58

Kohde 14. Kuggvik hirsarkku 1

Kohteen ID: -	
Nimi: Kuggvik 1 (ehdotus)	Kunta: Parainen
Laji: Mahdollinen muinaisjäänös	Vedenalainen: Kyllä
Tyyppi: Satamat	Tyypin tarkenne: Hirsarkun kivet
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Historiallinen	Ajoitustarkenne: -
Koordinaatit: TM35 N 6681929, E 197130 ja WGS84 P 60° 09,689 ja I 21° 32,355	
Koordinaattiselite: GPS mittaus ilmakuvasta	
TM35 karttalehti: L3134C4	
Kuvaus: Korppoon Kuggvikin satamassa havaittiin ilmakuvista säännöllinen kivikasauma. Oletettavasti kyseessä on hirsarkun jäännö, josta hirret on joko poistettu tai ajan kuluessa rikkoutuessaan hävinneet. Kivinen jäännö on kooltaan noin 2 x 3 metriä. Kohde sijaitsee lähellä rantaa ja sen läheisyydessä on modernin laiturin jäänteet. Aluetta ei päästy sukeltaen tutkimaan, koska satamassa oli juuri aloitettu ruoppaustyö, joka samensi veden niin, että näkyvyys menetettiin.	

Kuva 27. Kuggvik hirsarkku 1. AKMA201915:36

Kohde 15. Kuggvik hirsiarkku 2

Kohteen ID: -	
Nimi: Kuggvik 2 (ehdotus)	Kunta: Parainen
Laji: Mahdollinen muinaisjäännös	Vedenalainen: Kyllä
Tyyppi: Satamat	Tyypin tarkenne: Hirsiarkun kivet
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Historiallinen	Ajoitustarkenne: -
Koordinaatit: TM35 N 6681961, E 197080 ja WGS84 P 60° 09,704 ja I 21° 32,299	
Koordinaattiselite: GPS mittaus ilmakuvasta	
TM35 karttalehti: L3134C4	
Kuvaus: Korppoon Kuggvikin satamassa havaittiin ilmakuvista säännöllinen kivikasauma. Oletettavasti kyseessä on hirsiarkun jäännös, josta hirret on joko poistettu tai ajan kuluessa rikkoutuessaan hävinneet. Kivinen jäännös on kooltaan noin 2 x 4 metriä. Se sijaitsee lähellä rantaa kohteesta 14 länteen. Kohteet 14 ja 15 eivät todennäköisesti liity toisiinsa. Aluetta ei päästy sukeltaen tutkimaan, koska satamassa oli juuri aloitettu ruoppaustyö, joka samensi veden niin, että näkyvyys menetettiin.	

Kuva 28. Kuggvik hirsiarkku 2. AKMA201915:36

Kohde 16. Puiset tolpat

Kohteen ID: -	
Nimi: Korpoström	Kunta: Parainen
Laji: Muu kohde	Vedenalainen: Kyllä
Tyyppi: Satamat	Tyypin tarkenne: Puu
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Historiallinen	Ajoitustarkenne: -
Koordinaatit: TM35 N 6973971, E 536741 ja WGS84 P 60° 06,650 ja I 21° 38,919	
Koordinaattiselite: Karttaote tolppien nostajalta	
TM35 karttalehti: L3133F2	
Kuvaus: Mistä nostettu? 3-4 metriä pitkät tolpat on nostettu merestä ja säilötty paikallismuseoon. Alapäähän on veistetty erikoiset jengat. Yhdessä on kiinni naula, joka vaikuttaa siltä, että jos se on alun perin tolppaan kiinnitetty, niin tolpat eivät olisi erityisen vanhoja. Oksien määrästä ja sijainnista päätellen puu on kuusta. Puun kulumisesta päätellen ne ovat katkenneet vesirajasta, mikä viittaa siihen, että luonnonvoimat ovat katkoneet ne ajan kuluessa. Sedimentin sisällä ollut osa on hyväkuntoista ja raja näkyy puussa hyvin.	

Kuva 29.

Museoon siirrettyissä tolppissa on alapäähän veistetyt jengat.

Kuva 30.

Yhdessä jengoista oli kiinni ruostunut rautanaula, joka vaikuttaa melko modernilta.

Kuva 31.

Tolpat ovat 3-4 metriä pitkiä.

8. Tulosten tulkinta

Tutkimuksessa löydettiin ja dokumentoitiin tunnetut muinaisjäännöskohteet Korpoströmin ympäristössä, jotka oli hankkeen tavoitteiksi määritelty. Lisäksi Björkholmin saaresta löydettiin yksi uusi kivilatomus ja yksi kivi-uuni. Tutkimuksessa ei havaittu uusia varmoja vedenalaisia muinaisjäännöksiä. Havaitut muinaisjäännöskohteet ja kohteet on lisätty Museoviraston muinaisjäännösrekisteriin, ks. Taulukko 1.

Tyyppi	Mj-tunnus	Kohdenimi	Laji	Uusi kohde	Raportin kohdenro
Kulkuväylät; kiinnitysrenkaat	1000037403	Näsudden 3	Kiinteä mj	x	10
Kulkuväylät; kiinnitysrenkaat	1000037955	Korpoström 2	Kiinteä mj	x	
Alusten hylät	1586	Korpoström Alf	Muu kulttuuriperintökohde	Tunnettu paikallisesti	12
Kulkuväylät; kiinnitysrenkaat	1000037387	Ringgrundet 1	Kiinteä mj	x	7
Löytöpaikat; irtolöytöpaikat	1000021278	Korpoström 1	Löytöpaikka	Sijainti muuttui	

Taide, muistomerkit; kompassiruuusut	1000037338	Björkholm 1	Kiinteä mj	X (tunnettu paikallisesti)	3
Taide, muistomerkit; hakkaukset	1000037351	Björkholm 2	Kiinteä mj	X (tunnettu paikallisesti)	4
Taide, muistomerkit; hakkaukset	1000037352	Björkholm 3	Kiinteä mj	X (tunnettu paikallisesti)	
Kulkuväylät; merimerkit	1000037353	Björkholm 4	Kiinteä mj	x	5
Kivirakenteet; ryssänuunit	1000037355	Björkholm 5	Kiinteä mj	x	6
Taide, muistomerkit; hakkaukset	279010013	Skorvlot 1	Kiinteä mj	X (tunnettu paikallisesti)	1
Kulkuväylät; kiinnitysrenkaat	1000037336	Skorvlot 2	Kiinteä mj	X (tunnettu paikallisesti)	2
Työ- ja valmistuspaikat; luotsi- ja tulliasemat	1000037362	Skorvlot 3	Kiinteä mj	X (tunnettu paikallisesti)	13
Kultti- ja tarinapaikat; jatulintarhat	1000037402	Kait 1	Kiinteä mj	X (tunnettu, esim. Tuovinen 2007)	8
Kulkuväylät; kiinnitysrenkaat	1000037404	Kait 2	Mahdollinen mj	x	11
Kulkuväylät; laiturit	1000037406	Kuggvik 1	Kiinteä mj	x	14
Kulkuväylät; laiturit	1000037409	Kuggvik 2	Kiinteä mj	x	15
Taide, muistomerkit; hakkaukset	279010012	Näsudden 1	Kiinteä mj		9
Puurakenteet	1000037960	Långviken 2	Löytöpaikka	x	16

Taulukko 1. Inventoinnin aikana havainnoidut kohteet sekä niiden tiedot muinaisjäännösrekisterissä.

Lähteet

Painetut lähteet

- Fagerlund 1878 L.W. Fagerlund, Anteckningar om Korpo och Houtskärs socknar. Sommarstudier. Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk utgifna af Finska Vetenskaps-Societeten. Helsingfors. 1878.
- Hackman 1977 John Hackman, Fornlämningar vid Korpoström, en maritimhistorisk bakgrund. Hamnar och ankarplatser i sydväst. 6 föredrag hållna på m/s "Valvoja" i augusti 1977.
- Lehtinen et al. (toim.) 1998 Martti Lehtinen, Pekka Nurmi ja Tapani Rämö (toim.). Suomen kallioperä: 3000 vuosimiljoonaa. Helsinki, Suomen Geologinen Seura ry. 1998.
- Smulter 1994 Johan Smulter, Korpo genom tiderna, Korpo kommun 1994.
- Tuovinen 2007 Tapani Tuovinen, De arkeologiska lämningarna vid Korpoström. Teoksessa Westerlund, Kasper (red.) Korpoström. Porvoo 2007, s. 20-25.
- Westerdahl 2009 Christer Westerdahl, Shipyards and Boatbuilding Sites, Features of the Maritime Cultural Landscapes of the North. Sozialgeschichte der schiffahrt. Deutsches Schifffahrtsarchiv julkaisu 32, 2009. s. 267-344.
- Winterhalter 1992 Winterhalter B., Late-Quaternary stratigraphy of the Baltic Sea sediments – a review. Bull. Geol. Soc. Finland 64, 1992. s. 189-194.

Elektroniset lähteet

Museoviraston muinaisjäännösrekisteri:
<https://www.kyppi.fi>.

<http://skargardscentrum.fi/fastprogram/costal-past/?lang=fi>.

Olav Eklund, <http://www.geologia.fi/index.php/2018/05/24/miksi-lounais-suomessa-on-saaristo/>.
Anu Hakala, <http://www.geologia.fi/index.php/2018/05/28/moreenit/>.
Markku Poutanen, <https://www.maanmittauslaitos.fi/tutkimus/teematietoa/maannousu>.

Henkilökohtaiset tiedonannot

Tutkija Marcus Lepola Korppoon historiasta.
Paikallismuseon aktiivi merestä nostetuista tolpiista.
Paikallinen asukas Alf-hylyn historiasta.

Karttalähteet

Maanmittauslaitos peruskarttapohja.

Krigsarkivet, SE/KrA/0425/15/114. Situations Charta öfwer Action hållen wid Corpo ström emellan svenska och Ryska Gallere Flottan Åhr 1743.

Krigsarkivet, SE/KrA/0425/15/113. Charta öfwer Slaget wid Corpo emellan de Svenske och Ryske Galler Flottorne som höllo d. 20 Majj 1743, upprättad efter bifogade extraxt af General Koits journal samt lotsarr berättelse som wid slaget varit närwarande. Holmarne och Korpo stranden geometrice afmätta i September månad 1743 af Adam Gete. P.G. Bethun. Till kartan här general Koits relation av slaget.

Krigsarkivet, SE/KrA/0425/15/115. Rysk text. "Plann der geschehen Bataille in Anno 1743 Jahre zwischen der Käijserl. Russischen und Königl. schwedischen Flotte beij Corpo, d. 20 Majj, wie die Jahrzeichen werden genannt. ist hie zu sehen."

Kansallisarkiston digitaaliarkisto, Maanmittaushallitus, Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma), Pitäjänkartasto, Korppoo (1032 11 la.* -/- -).

* Lisäys raporttiin 5.5.2020:

Korpoströms gård-tilan omistaja kommentoi raporttia tiedolla, että Magasinudden on todennäköisesti juuri Saaristokeskuksen vieressä, pienen punaisen "odotustuvan" luona, paikalla, johon tie päättyy. Paikalla oli vielä 1940-luvulla iso suolamakasiini Korpoströms gårdin maalla. Suolamakasiini purettiin 1950-luvulla ja sen puutavaraa käytettiin gårdin "Pikkutuvan" rakentamiseen.

Näin ollen paikalla olevista renkaista ja merkinnöistä osa todennäköisesti liittyy suolamakasiiniin (1000037955).

Kuvaluettelo

Päänro	Alanro	Aihe	Paikka	Kuvaaja	Pvm	Kuva
AKMA201915	1	Ilmakuva Korpoströmin salmen pohjoisosasta. Kuvan keskellä Syvälaxviken, sen oikealla puolella idässä Näsudden ja vasemmalla puolella lännessä Korpoström ja vierasvenesatama.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	2	Ilmakuva Korpoströmin salmi kohti itää. Vasemmalla pohjoisessa Näsudden ja oikealla etelässä Björkholm/Kait.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	3	Ilmakuva Björkholm/Kait- saari Korpoströmin eteläpuolella. Pieni saari keskellä on Ringgrundet.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	4	Ilmakuva Björkholm-saaren länsiosasta. Sen takana aukeaa Saaristomeren eteläinen saaristo.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	5	Ilmakuva kohti länsi-lounaista. Etualalla Björkholmenin saaren kärki, Årklobb. Taustalla Hässlö fjärdenin saaria.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	6	Ilmakuva Korpoströmin salmesta kohti länttä. Oikealla pohjoisessa Korpoström/ Kummeludden, vasemmalla etelässä Årklobbin kärki. Taka-alalla Snöbelin saari sekä Hässlö fjärden.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	7	Ilmakuva Korpoströmin saaristokeskusta kohti/ Kummeludden. Saaristokeskuksen ravintolarakennus on kuvan alaosassa.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	8	Ilmakuva Årklobbin kärjestä länsi-lounaaseen kohti Hässlö fjärdenin saaristoa.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	9	Ilmakuva Björkholm-Kaitin saaren keskiosasta kohti etelää. Etualalla Ringgrundet.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	10	Ilmakuva Björkholm-Kaitin saaren eteläosa ja Södersundin salmi, kuva kohti etelää ja Granön saarta.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	11	Ilmakuvassa oikealla lännessä Granön saari ja idässä kapeikon toisella puolella Alnäsän länsikärki, Bölsnäs. Niiden väliin jää Granö bottnen-vesialue. Kuvan suuntakohti etelää.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	12	Ilmakuva kohti luoteista Björkholm/Kaitin yltä Korpoströmin salmen yli. Pieni saari keskellä on Ringgrundet. Taustalla Korpoströmin saaristokeskus.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	13	Ilmakuva kohti luoteista Björkholm/Kaitin yltä Korpoströmin salmen yli. Pieni saari keskellä on Ringgrundet. Taustalla Korpoströmin saaristokeskus.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg

AKMA201915	14	Ilmakuva Korpoströmin ympäristöstä	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	15	Ilmakuva pohjoiseen Björkholm/Kaitin yltä kohti Korpoströmin saaristokeskusta ja Syvälaxvikenä.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	16	Ilmakuva Ringgrundetin saaresta suoraan ylhäältä päin.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	17	Ilmakuva pohjoiseen kohti Syvälaxvikenä Korpoströmissä.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	18	Ilmakuva kohti länttä Korpoströmin saaristokeskuksen yläpuolella.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	19	Ilmakuva Skorvlotin saaresta Korpoströmissä. Valkoinen rakennus on paikallisten rakentama vanhan luotsirakennuksen ennallistus.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	20	Ilmakuva Skorvlotin saaresta Korpoströmissä ylhäältäpäin, kohti etelää.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	21	Ilmakuva Skorvlotin saaresta Korpoströmissä. Kuvaussuunta kohti länttä.	Korpoström	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	22	Ilmakuva Korpoströmin/Syvälaxvikenin länsirannalla sijaitsevasta hylystä, muu kulttuuriperintökohde 1586. Alus on kaljaasi Alf, joka hinattiin paikalle 1950-luvulla.	Korpoström	Maija Huttunen	2.10.2019	jpg
AKMA201915	23	Ilmakuva Korpoströmin/Syvälaxvikenin länsirannalla sijaitsevasta hylystä, muu kulttuuriperintökohde 1586. Alus on kaljaasi Alf, joka hinattiin paikalle 1950-luvulla. Kuvan suunta kohti etelää.	Korpoström	Maija Huttunen	2.10.2019	jpg
AKMA201915	24	Ilmakuva Korpoströmin/Syvälaxvikenin länsirannalla sijaitsevasta hylystä, muu kulttuuriperintökohde 1586. Alus on kaljaasi Alf, joka hinattiin paikalle 1950-luvulla.	Korpoström	Maija Huttunen	2.10.2019	jpg
AKMA201915	25	Ilmakuva Korpoströmin/Syvälaxvikenin länsirannalla sijaitsevasta hylystä, muu kulttuuriperintökohde 1586. Alus on kaljaasi Alf, joka hinattiin paikalle 1950-luvulla.	Korpoström	Maija Huttunen	2.10.2019	jpg
AKMA201915	26	Ilmakuva Korpoströmin/Syvälaxvikenin länsirannalla sijaitsevasta hylystä, muu kulttuuriperintökohde 1586. Alus on kaljaasi Alf, joka hinattiin paikalle 1950-luvulla.	Korpoström	Maija Huttunen	2.10.2019	jpg
AKMA201915	27	Ilmakuva Korpoströmin/Syvälaxvikenin länsirannalla sijaitsevasta hylystä, muu kulttuuriperintökohde 1586. Alus on kaljaasi Alf, joka hinattiin paikalle 1950-luvulla.	Korpoström	Maija Huttunen	2.10.2019	jpg
AKMA201915	28	Ilmakuva Korpoströmin/Syvälaxvikenin länsirannalla sijaitsevasta hylystä, muu kulttuuriperintökohde 1586. Alus on kaljaasi Alf, joka hinattiin paikalle 1950-luvulla.	Korpoström	Maija Huttunen	2.10.2019	jpg

AKMA201915	29	Ilmakuva Korpoströmin/Syvälxvikenin länsirannalla sijaitsevasta hylystä, muu kulttuuriperintökohde 1586. Alus on kaljaasi Alf, joka hinattiin paikalle 1950-luvulla.	Korpoström	Maija Huttunen	2.10.2019	jpg
AKMA201915	30	Ilmakuva Korpoströmin saaristokeskuksesta. Edessä olevan punaisen venevajan vieressä olevasta veneestä inventoidaan sataman pohjaa ROV:lla.	Korpoström	Maija Huttunen	2.10.2019	jpg
AKMA201915	31	Ilmakuva Korpoströmin salmesta kohti Björkholm/Kaitia. Rannan paljaalla kalliolla sijaitsevat kalliohakkaukset, kiinteät muinaisjäännökset Björkholm 2 ja 3 (1000037351 sekä 1000037352).	Korpoström	Maija Huttunen	2.10.2019	jpg
AKMA201915	32	Ilmakuva suoraan ylhäältä Björkholmin/Kaitin saarella sijaitsevista kalliohakkauksista Björkholm 2 ja 3.	Korpoström	Maija Huttunen	2.10.2019	jpg
AKMA201915	33	Ilmakuva Korpoströmin Syvälxviken kohti pohjoista.	Korpoström	Maija Huttunen	2.10.2019	jpg
AKMA201915	34	Ilmakuvakollaasi kaljaasi Alfin hylystä (muu kulttuuriperintökohde 1586).	Korpoström	Maija Huttunen	7.12.2019	tif
AKMA201915	35	Ilmakuvakollaasi Skorvlotin saaresta, sekä Kaitin saaren ranta.	Korpoström	Maija Huttunen	7.12.2019	tif
AKMA201915	36	Ilmakuva Korppoon Kuggviken-lahden pohjukasta vierasvenesatamasta, jonka eteläpuolella sijaitsevat inventoinnissa havaitut vedenalaiset kiviröykkiöt, todennäköisesti laiturien pohjia (kiinteä muinaisjäännös Kuggvik 1 1000037406 sekä Kuggvik 2 1000037409).	Kuggvik	Maija Huttunen	30.9.2019	jpg
AKMA201915	37	Korppoon Kuggvikissä, Vangsön länsipuolella tarkastettu potentiaalinen satamapaikka osoittautui moderniksi rakenteeksi.	Kuggvik	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg
AKMA201915	38	Korppoon Kuggvikissä, Vangsön länsipuolella tarkastettu potentiaalinen satamapaikka osoittautui moderniksi rakenteeksi.	Kuggvik	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg
AKMA201915	39	Korppoon Kuggvikissä, Vangsön länsipuolella tarkastettu potentiaalinen satamapaikka osoittautui moderniksi rakenteeksi. Kuvassa selin NMG:n tutkija Eveliina Salo	Kuggvik	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg
AKMA201915	40	Korppoon Kuggvikenissä Vangsön länsipuolella on rantakallioon hakattu kiinni rautalenkkejä.	Kuggvik	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg
AKMA201915	41	Korppoon Kuggvikenissä Vangsön itäpuolella on mökkirannassa laiturin päässä aiemman puisen laiturirakenteen jäänteet, jotka todettiin moderneiksi mm. naulojen perusteella. Sukeltamassa NMG:n tutkija Maija Huttunen.	Kuggvik	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg
AKMA201915	42	Korppoon Kuggvikenissä Vangsön itäpuolella on mökkirannassa laiturin päässä aiemman puisen laiturirakenteen	Kuggvik	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg

		jäänteet, jotka todettiin moderneiksi mm. naulojen perusteella. Sukeltamassa NMG:n tutkija Maija Huttunen.				
AKMA201915	43	Korpoströmin saaristokeskuksen venesataman rannan suuressa kalliossa olevat rautaiset renkaat. Näistä paksumpi on todennäköisesti 1800-luvulta.	Korpoström	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg
AKMA201915	44	Korpoströmin saaristokeskuksen venesataman rannan suuressa kalliossa olevat rautaiset renkaat. Näistä paksumpi on todennäköisesti 1800-luvulta. Kuvaussuunta kohti pohjoista. Taustalla kaukana Korpo Gård.	Korpoström	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg
AKMA201915	45	Korpoströmin saaristokeskuksen venesataman rannan suuressa kalliossa olevat rautaiset renkaat. Näistä paksumpi on todennäköisesti 1800-luvulta. Kuvaussuunta kohti etelää.	Korpoström	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg
AKMA201915	46	Korpoströmin saaristokeskuksen venesataman rannan suuressa kalliossa olevat rautaiset renkaat. Näistä paksumpi on todennäköisesti 1800-luvulta. Kuvaussuunta kohti kaakkoista.	Korpoström	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg
AKMA201915	47	Korpoströmin venesataman rannan suuressa kalliossa oleva ohuempi rautarengas. (Kuvassa olevan kengän pituus noin 28 cm).	Korpoström	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg
AKMA201915	48	Korpoströmin venesataman rannan suuressa kalliossa oleva paksumpi rautarengas. (Kuvassa olevan kengän pituus noin 28 cm). Renkaan sisässä näkyy kaiverrus 25.	Korpoström	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg
AKMA201915	49	Korpoströmin venesataman rannan suureen kallioon on paksun rautarenkaan viereen kaiverrettu luku 25. Mahdollisesti rajapyykin tms. numero? Vieressä myös kallioon hakattu ohut rautainen tappi.	Korpoström	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg
AKMA201915	50	Korpoströmin venesataman rannan suuressa kalliossa oleva paksumpi rautarengas. Renkaan vieressä on kaiverrus 25 sekä ohut rautainen tappi.	Korpoström	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg
AKMA201915	51	Korpoströmin venesataman rannan suuressa kalliossa oleva paksumpi rautarengas. Renkaan vieressä on kaiverrus 25 sekä ohut rautainen tappi.	Korpoström	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg
AKMA201915	52	Korpoströmin venesataman rannan suuressa kalliossa oleva paksumpi rautarengas. Renkaan vieressä on kaiverrus 25 sekä ohut rautainen tappi.	Korpoström	Riikka Tevali	3.10.2019	jpg
AKMA201915	53	Skorvlotin saaren pohjoispuolella keskiosan korkealla kalliolle on rautainen rengaslenkki, kiinteä muinaisjäännös Skorvlot 2 (1000037336). Kuvassa olevan kännykän pituus on 13 cm.	Skorvlot	Riikka Tevali	30.9.2019	jpg

AKMA201915	54	Skorvlotin saaren pohjoispuolella keskiosan korkealla kalliolla on rautainen rengaslenkki, kiinteä muinaisjäänös Skorvlot 2 (1000037336). Kuvaussuunta kohti itää. Taustalla NMG:n tutkimusvene.	Skorvlot	Riikka Tevali	30.9.2019	jpg
AKMA201915	55	Skorvlotin saaren pohjoispuolella keskiosan korkealla kalliolla on rautainen rengaslenkki, kiinteä muinaisjäänös Skorvlot 2 (1000037336). Kuvaussuunta kohti pohjoista, taustalla Rumarnäs.	Skorvlot	Riikka Tevali	30.9.2019	jpg
AKMA201915	56	Skorvlotin saarella lähellä keskiaikaista kalliohakkausta on kivipenkki tms., joka penkkiosa on kalliolla "jalkojen" takana. Kuvaussuunta pohjoiseen kohti Rumarnäsiä. Kohdetta ei ole merkitty muinaisjäänösrekisteriin.	Skorvlot	Riikka Tevali	30.9.2019	jpg
AKMA201915	57	Skorvlotin saaren keskiaikainen kalliohakkaus on ympäröity pienillä kivillä ja puhdistettu sammalista. Kuvaussuunta kohti luodetta. Kiinteä muinaisjäänös Skorvlot 1 (279010013).	Skorvlot	Riikka Tevali	30.9.2019	jpg
AKMA201915	58	Skorvlotin saaren korkeimmalla kohdalla on vanhan luotsituvan kivijalan jäännökset. Sen päällä kasvaa katajaa. Kuvaussuunta kohti itää. Kiinteä muinaisjäänös Skorvlot 3 (1000037362).	Skorvlot	Riikka Tevali	30.9.2019	jpg
AKMA201915	59	Skorvlotin saaren korkeimmalla kohdalla on vanhan luotsituvan kivijalan jäännökset. Sen päällä kasvaa katajaa. Kuvaussuunta kohti koillista. Kiinteä muinaisjäänös Skorvlot 3 (1000037362).	Skorvlot	Riikka Tevali	30.9.2019	jpg
AKMA201915	60	Skorvlotin saaren korkeimmalla kohdalla on vanhan luotsituvan kivijalan jäännökset. Sen päällä kasvaa katajaa. Kuvaussuunta kohti luodetta. Kiinteä muinaisjäänös Skorvlot 3 (1000037362). Kivijalan itäpuolella on paikallisen yhdistyksen 2000-luvulla rakentama luotsituvan ennallistus.	Skorvlot	Riikka Tevali	30.9.2019	jpg
AKMA201915	61	Skorvlotin saaren keskiaikainen kalliohakkaus on ympäröity pienillä kivillä ja puhdistettu sammalista. Kuvaussuunta kohti kaakkoa. Kiinteä muinaisjäänös Skorvlot 1 (279010013).	Skorvlot	Riikka Tevali	30.9.2019	jpg
AKMA201915	62	Skorvlot 1 (279010013) kalliohakkaus sisältää Vaasan suvun sekä Södermanlannin vaakunat ja niiden alle teksti Hertig Ckarl Åbo slot. Kirjoitusta on myös lisää yksittäisiä kirjaimia laajalla alueella. Yksityiskohta.	Skorvlot	Riikka Tevali	30.9.2019	jpg
AKMA201915	63	Skorvlot 1 (279010013) kalliohakkaus sisältää Vaasan suvun sekä Södermanlannin vaakunat ja niiden alle	Skorvlot	Riikka Tevali	30.9.2019	jpg

		teksti Hertig Ckarl Åbo slot. Kirjoitusta on myös lisää yksittäisiä kirjaimia laajalla alueella. Yksityiskohta.				
AKMA201915	64	Skorvlot 1 (279010013) kalliohakkaus sisältää Vaasan suvun sekä Södermanlannin vaakunat ja niiden alle teksti Hertig Ckarl Åbo slot. Kirjoitusta on myös lisää yksittäisiä kirjaimia laajalla alueella. Yksityiskohta.	Skorvlot	Riikka Tevali	30.9.2019	jpg
AKMA201915	65	Näkymä Skorvlotin saarella kalliohakkaukselta Skorvlot 1 kohti itää ja luotsitupaa.	Skorvlot	Riikka Tevali	30.9.2019	jpg
AKMA201915	66	Skorvlotin saaren pohjoispuolella keskiosan korkealla kalliolla on rautainen rengaslenkki, kiinteä muinaisjäänös Skorvlot 2 (1000037336). Kuvaussuunta kohti itää.	Skorvlot	Riikka Tevali	30.9.2019	jpg
AKMA201915	67	Skorvlotin saaren luotsitupa. Rautainen rengaslenkki sijaitsee kuvan vasemmassa reunassa olevan korkean vaalean kallion päällä. Kuvaussuunta kohti etelää.	Skorvlot	Riikka Tevali	30.9.2019	jpg
AKMA201915	68	Korpoströmin Näsuddenissa sijaitseva kalliohakkaus 1700-luvulta, kiinteä muinaisjäänös 279010012. Kustaa III monogrammi, vuosiluku 1788, sekä nimikirjaimia.	Näsudden	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	69	Korpoströmin Näsuddenissa sijaitseva kalliohakkaus 1700-luvulta, kiinteä muinaisjäänös 279010012. Kustaa III monogrammi, vuosiluku 1788, sekä nimikirjaimia.	Näsudden	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	70	Korpoströmin Näsuddenissa sijaitseva kalliohakkaus 1700-luvulta, kiinteä muinaisjäänös 279010012. Kustaa III monogrammi, vuosiluku 1788, sekä nimikirjaimia.	Näsudden	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	71	Korpoströmin Näsuddenissa sijaitseva kalliohakkaus 1700-luvulta, kiinteä muinaisjäänös 279010012. Kustaa III monogrammi, vuosiluku 1788, sekä nimikirjaimia.	Näsudden	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	72	Korpoströmin Näsuddenissa sijaitseva kalliohakkaus 1700-luvulta, kiinteä muinaisjäänös 279010012. Kustaa III monogrammi, vuosiluku 1788, sekä nimikirjaimia.	Näsudden	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	73	NMG:n tutkija Maija Huttunen dokumentoi Näsuddenin rautarengasta. Kiinteä muinaisjäänös Näsudden 3 1000037403.	Näsudden	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	74	Näsuddenin rautarengas on kiinnitetty paikoilleen 1800-luvulla. Kiinteä muinaisjäänös Näsudden 3, 1000037403.	Näsudden	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg

AKMA201915	75	Näsuddenin rautarengas on kiinnitetty paikoilleen 1800-luvulla. Kiinteä muianisjäännös Näsudden 3, 1000037403. Kuvaussuunta kohti kaakkoista.	Näsudden	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	76	Näsuddenin rautarengas on kiinnitetty paikoilleen 1800-luvulla. Kiinteä muianisjäännös Näsudden 3, 1000037403.	Näsudden	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	77	Näsuddenin rautarengas on kiinnitetty paikoilleen 1800-luvulla. Kiinteä muianisjäännös Näsudden 3, 1000037403. Kuvaussuunta kohti länttä.	Näsudden	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	78	Näsuddenin rautarengas on kiinnitetty paikoilleen 1800-luvulla. Kiinteä muianisjäännös Näsudden 3, 1000037403. Kuvaussuunta kohti etelää.	Näsudden	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	79	Korpoström, Ringgrundetin saari	Ringgrundet	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	80	Korpoström, Ringgrundetin saari. Saaren pohjoiskärki, jossa rautainen rengas on kiinnitetty rantakallioon.	Ringgrundet	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	81	NMG: tutkija Eveliina Salo dokumentoi Ringgrundetin saaren rautarengasta saaren pohjoiskärjen rantakalliossa. Taustalla erottuu Korpoströmin saaristokeskuksen punainen rakennus.	Ringgrundet	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	82	Ringgrundetin saaren rautarengas saaren pohjoiskärjen rantakalliossa. Taustalla erottuu Korpoströmin saaristokeskuksen punainen rakennus. Kuvaussuunta pohjoiseen.	Ringgrundet	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	83	Ringgrundetin saaren rautarengas saaren pohjoiskärjen rantakalliossa.	Ringgrundet	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	84	Ringgrundetin saaren rautarengas saaren pohjoiskärjen rantakalliossa.	Ringgrundet	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	85	Ringgrundetin saaren rautarengas saaren pohjoiskärjen rantakalliossa.	Ringgrundet	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	86	Ringgrundetin saaren rautarengas saaren pohjoiskärjen rantakalliossa.	Ringgrundet	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	87	Ringgrundetin saaren rautarengas saaren pohjoiskärjen rantakalliossa. Kuvaussuunta etelä-kaakkoon.	Ringgrundet	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	88	Ringgrundetin saaren rautarengas saaren pohjoiskärjen rantakalliossa. Kuvaussuunta luode-pohjoiseen.	Ringgrundet	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	89	Ringgrundetin saaren rautarengas saaren pohjoiskärjen rantakalliossa.	Ringgrundet	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	90	NMG:n tutkija Eveliina Salo (edessä) ja Merimuseon tutkija Marcus Lepola (taustalla) dokumentoivat Björkholm/Kaitin saarella sijaitsevaa kompassiruuua, kalliohakkaus. Kiinteä muinaisjäännös Björkholm 1 (1000037338).	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg

AKMA201915	91	Björkholm/Kaitin saarella, Björkholmin keskiosassa korkealla kalliokumpareella on kallioon hakattu kompassiruusu. Kiinteä muinaisjäänös Björkholm 1 (1000037338). Kuvassa olevan kännykän pituus on 13 cm.	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg
AKMA201915	92	Björkholm/Kaitin saarella, Björkholmin keskiosassa korkealla kalliokumpareella on kallioon hakattu kompassiruusu. Kiinteä muinaisjäänös Björkholm 1 (1000037338).	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg
AKMA201915	93	Björkholm/Kaitin saarella, Björkholmin keskiosassa korkealla kalliokumpareella on kallioon hakattu kompassiruusu. Kiinteä muinaisjäänös Björkholm 1 (1000037338).	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg
AKMA201915	94	Björkholm/Kaitin saarella oleva hajonnut mahdollinen merimerkin perusta. Kiinteä muinaisjäänös Björkholm 4 (1000037353). Kuvassa Merimuseon tutkija Marcus Lepola sekä NMG:n tutkija Eveliina Salo. Kuvaussuunta kohti koillista.	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg
AKMA201915	95	Björkholm/Kaitin saarella oleva hajonnut mahdollinen merimerkin perusta. Kiinteä muinaisjäänös Björkholm 4 (1000037353). Kuvaussuunta kohti länsiluoteista.	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg
AKMA201915	96	Björkholm/Kaitin saarella oleva hajonnut mahdollinen merimerkin perusta. Kiinteä muinaisjäänös Björkholm 4 (1000037353). Kuvaussuunta kohti koillista.	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg
AKMA201915	97	Björkholm/Kaitin saaren länsipäässä pohjoisrannalla, Korpoströmin saaristokeskusta vastapäätä korkealla rantakalliolla on kaksi kalliohakkausta. Kiinteät muinaisjäänökset Björkholm 2 (1000037351) ja Björkholm 3 (1000037352). Kuvaussuunta kohti länttä.	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg
AKMA201915	98	Björkholm/Kaitin saaren länsipäässä pohjoisrannalla, Korpoströmin saaristokeskusta vastapäätä korkealla rantakalliolla on kaksi kalliohakkausta. Kiinteät muinaisjäänökset Björkholm 2 (1000037351) ja Björkholm 3 (1000037352). Kuvaussuunta kohti itää.	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg
AKMA201915	99	Björkholm/Kaitin saaren länsipäässä pohjoisrannalla, Korpoströmin saaristokeskusta vastapäätä korkealla rantakalliolla on kaksi kalliohakkausta. Kiinteät muinaisjäänökset Björkholm 2 (1000037351) ja Björkholm 3 (1000037352). Kuvaussuunta kohti länttä. Hakkaukset sijaitsevat kuvan	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg

		etualalla, sammalesta puhdistetulla sileällä kalliopinnalla.				
AKMA201915	100	Björkholm/Kaitin saaren länsipäässä pohjoisrannalla, Korpoströmin saaristokeskusta vastapäätä korkealla rantakalliolla on kaksi kalliohakkausta. Kiinteät muinaisjäännökset Björkholm 2 (1000037351) ja Björkholm 3 (1000037352). Kuvaussuunta kohti itää. Hakkaukset sijaitsevat kuvan etualalla, sammalesta puhdistetulla sileällä kalliopinnalla.	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg
AKMA201915	101	Kalliohakkaus Björkholm 2 (1000037351), jossa on yksimastoisen aluksen kuva, jossa pukspröoti, sekä teksti 1799.d:12.Jul 28.Passager: H.Reys: W: S:	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg
AKMA201915	102	Kalliohakkaus Björkholm 2 (1000037351), jossa on yksimastoisen aluksen kuva, jossa pukspröoti.	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg
AKMA201915	103	Kalliohakkaus Björkholm 2 (1000037351), jossa on yksimastoisen aluksen kuva, jossa pukspröoti.	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg
AKMA201915	104	Björkholm/Kaitin saaren länsipäässä pohjoisrannalla, Korpoströmin saaristokeskusta vastapäätä korkealla rantakalliolla on kaksi kalliohakkausta. Kiinteät muinaisjäännökset Björkholm 2 (1000037351) ja Björkholm 3 (1000037352). Kuvaussuunta kohti itää. Hakkaukset sijaitsevat kuvan etualalla, sammalesta puhdistetulla sileällä kalliopinnalla. Kuvaussuunta pohjoiseen.	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg
AKMA201915	105	Björkholm/Kaitin saarella on kiviunni, jonka rakenne on hajonnut. Kiinteä muinaisjäännös Björkholm 5 (1000037355). Kuvaussuunta pohjoisen-koillinen.	Björkholm	Riikka Tevali	1.10.2019	jpg
AKMA201915	106	Björkholm/Kaitin saarella, saaren pohjoisrannalla itäpuolella on sammaleen peittämä labyrintti, joka on koottu samankokoisista kivistä. Kiinteä muinaisjäännös Kait 1 (1000037402). Kuvaussuunta pohjoiseen.	Kait	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	107	Björkholm/Kaitin saarella, saaren pohjoisrannalla itäpuolella on sammaleen peittämä labyrintti, joka on koottu samankokoisista kivistä. Kiinteä muinaisjäännös Kait 1 (1000037402). Kuvaussuunta pohjoiseen.	Kait	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg

AKMA201915	108	NMG:n tutkija Eveliina Salo tallentaa labyrintin sijainnin käsi-GPS:illä. Kohde on kahden korkean kalliorinteen välisessä notkelmassa, joka on hieman tasaisempi. Sen molemmin puolin sijaitsevat kesämökit. Kiinteä muinaisjäännös Kait 1 (1000037402). Kuvaussuunta luoteeseen.	Kait	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	109	Labyrintti Kait 1 (1000037402) on kahden korkean kalliorinteen välisessä notkelmassa, joka on hieman tasaisempi. Sen molemmin puolin sijaitsevat kesämökit. Kuvaussuunta luoteeseen.	Kait	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	110	NMG:n tutkija Eveliina Salo dokumentoi labyrinttia. Kohde on lähes kokonaan jäkälän ja sammalen peittämä, mutta sen spiraalimainen muoto erottui vielä. Kiinteä muinaisjäännös Kait 1 (1000037402). Kuvaussuunta etelään.	Kait	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	111	Kaitin saaren pohjoisrannalla, aivan labyrintin lähellä, korkean kallion laella on kallioon kiinnitetty rautatappi, jonka päässä on kaksi ohuempaa lenkkiä. Rautatapin viereen kallioon on hakattu numero 51. Mahdollisesti tappi on rajapyykki, mutta sitä on voitu käyttää myös kiinnittymiseen. Mahdollinen muinaisjäännös Kait 2 (1000037404). Kuvaussuunta kohti itää.	Kait	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	112	Kaitin saaren pohjoisrannalla, aivan labyrintin lähellä, korkean kallion laella on kallioon kiinnitetty rautatappi, jonka päässä on kaksi ohuempaa lenkkiä. Rautatapin viereen kallioon on hakattu numero 51. Mahdollisesti tappi on rajapyykki, mutta sitä on voitu käyttää myös kiinnittymiseen. Mahdollinen muinaisjäännös Kait 2 (1000037404). Kuvaussuunta kohti koillista.	Kait	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	113	Kaitin saaren pohjoisrannalla, aivan labyrintin lähellä, korkean kallion laella on kallioon kiinnitetty rautatappi, jonka päässä on kaksi ohuempaa lenkkiä. Rautatapin viereen kallioon on hakattu numero 51. Mahdollisesti tappi on rajapyykki, mutta sitä on voitu käyttää myös kiinnittymiseen. Mahdollinen muinaisjäännös Kait 2 (1000037404). Kuvaussuunta länteen.	Kait	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg
AKMA201915	114	Kaitin saaren pohjoisrannalla, aivan labyrintin lähellä, korkean kallion laella on kallioon kiinnitetty rautatappi, jonka päässä on kaksi ohuempaa lenkkiä. Rautatapin viereen kallioon on hakattu numero 51. Mahdollisesti tappi on rajapyykki, mutta sitä on voitu käyttää	Kait	Riikka Tevali	4.10.2019	jpg

		myös kiinnittymiseen. Mahdollinen muinaisjäännös Kait 2 (1000037404).				
--	--	--	--	--	--	--